

גליון באר הכרשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

כי תצא

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת כי תצא

א	למען יברכך ה' אלוקיך בכל מעשה ידיך - השתדלות מתוך אמונה
ג	הקללה לברכה - תכלית 'הקללה' להביא 'לברכה'
ה	קול דודי דופק - ימי רחמים ורצון
ו	קראוהו בהיותו קרוב - קבלת התשובה והתפילות בימים אלו
י	שפרו מעשיכם - קבלות טובות לקראת יום הדין
יא	והיה מחניך קדוש - השראת השכינה תלויה במידת שמירת הקדושה
יד	וצדקה תהיה לנו - להיטיב איש לרעהו ולא להיפך ח"ו

פרשת כי תצא

אמונה בה' הון ומפרנס בהשגחה פרטית לפי מעשיו, והרי"ז בגדר 'אביוניהו דעבודה זרה', ועל כן קשה עונשן של מידות יותר מעונשן של עריות, כי חסרון האמונה קשה יותר מעריות.

ולכן אמרו שעמלק בא בעוון משקלות, כלומר, באותו 'שורש' העוון, שהרי עמלק הגיע אחר ששאלו 'היש ה' בקרבנו אם אין' (שמות יז ז), וכלומר, שנסתפק האם הקב"ה משגיח עליהם תמיד גם באופן שאין ההשגחה נגלית לעין כל, ומיד היה 'ויבוא עמלק' (שם ח), והרי כיו"ב הוא שורש החטא של משקלות, הבא מחסרון האמונה בהשגחה פרטית, ועל חסרון האמונה בא עמלק.

בלל הדברים, כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד אחרית שנה, וכל השתדלות אסורה (או יתירה)² לא תועיל לוי להרוויח אפילו פרוטה שחוקה קמנה יתר ממה שנגזר עליו, והמאמין בחי העולמים

למען יברכך ה' אלוךך בכל מעשה ידיך - השתדלות מתוך אמונה

בפרשתן (בה יג-יז), 'לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה, לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה, אבן שלמה וצדק יהיה לך וגו', זכור את עשה לך עמלק' וגו', ופירש רש"י טעם סמיכות המקראות 'אם שקרת במדות ובמשקלות הוי דואג מגירוי האויב', ומקורו בדברי המדרש (תנחומא ח). תמה הגה"ק הנצי"ב זי"ע ('העמק דבר'), כיצד ניתן לומר שעמלק בא על ישראל בעוון משקלות, והרי לא היה במדבר שום עניין מקח וממכר שנצרך לו משקלות מדויקים, ולא היה שייך לחטוא בזה. עוד קשה דאיתא בגמ' (ב"ב פח:) 'קשה עונשן של מדות יותר מעונשן של עריות', מה חומר העוון כ"כ עד שהוא גדול מעריות.

ומבאר הנצי"ב באריכות גדולה (עיי"ש בכל דבריו הנעמים), ותוכן דבריו הוא, כי המשקל במשקלות ומרמה את הקונים בשביל להרוויח יותר הרי זה נובע מחסרון

א. כך ביארו צדיקים בנוסח התפילה (מוסף לר"ה) אשרי אדם שלא ישכח, אשרי מלשון חיזוק, כדכתיב אשרו חמוץ (ישעי' א יז), ובא לומר, חיזקו ואימצו ידי האדם אשר גם בעת אשר 'לא ישכח' - בעת שכביכול אינו 'מוצא' ואינו רואה את ה' (אשתכח בלשון ארמי הוא לשון מוצא, מצא), כי כביכול הסתיר הקב"ה את פניו ממנו, ובכ"ז עדיין הוא מקיים בעצמו 'ובן אדם יתאמץ בך', אותו חזק כי מעלתו גדלה עד מאד.

ב. ולא נחשדו ישראל קדושים על הגזל ממש... אלא בכלל השתדלות אסורה היא כשעצם ההשתדלות אינה כרצון ה' וכהוראת גדולי ישראל, או כשהיא על חשבון 'קביעת עיתים' וביטול שיעורי תורה ותפילה, וכל כיו"ב.

ג. עובדא הווה לאחרונה בעי"ת מאנסי יצ"ו, באיש יהודי אשר רכש לעצמו בית מדור נאה כמנהג בעלי בתים חשובים, וכבר שילם 'דמי קדימה' ראשונים למוכר, אמנם בבואו שמה לראות את ה'תיקונים' הנצרכים לבית, הבחין כי השכן הדר בבית הסמוך אינו מוצא חן בעיניו [כי מנטליותם (mentality) שונה], החליט האיש לטובת הענין לקנות בית במקום אחר, פנה אל ה'מתווך' כי ברצונו לבטל המקח, אמר לו המתווך, אין כל מעצור להתחרט, אבל את הכסף הראשון לא תזכה לראות שוב, סבר האיש וקיבל, פנה אל מתווך נכרי (בכדי שיוכל לדבר עמו בבירור מה רצונו...) וביקש ממנו שישגיח לו בית לקנות בסביבה אחרת, ואכן מצאה את שאהבה נפשו, ובבואו שמה אחר 'גמר המקח' והתשלומים, צץ לפתע אותו בעל משפחה הנ"ל - אשר ממנו ברח, שאל האיש את בעל המשפחה, מה מעשיך כאן, והלא ראיתי שהנך דר במקום פלוני... אמר לו האיש, כאן קניתי, שם רק שכרתי... אין כל צורך לבאר את הנמשל לדידן, כי אי אפשר לברוח מגזירת הבורא, אדרבה מעשי האדם יקרבו את רצון הבורא.

ד. ולא זו בלבד שאותה השתדלות אסורה לא תועיל אלא שגם תזיק הרבה והרבה, וכמו שפירש רש"י מה שאמר הכתוב 'לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה' - לא יהיה לך - אם עשית כן לא יהיה לך כלום... וכבר אמרו חז"ל (דב"ר ד ה) 'אין אדם שומע לי ומפסיד'.

וכה שמעתי מהרה"ג רבי א.ש. פריינד שליט"א, שהוא אחד מבעלי המעשה, כי לפני כמה שנים, בשנת תשע"ח, נלב"ע אשה צדקנית אחר חולי קשה, והותירה אחריה את בעלה הגאון שליט"א עם עוללים קטנים בעירום ובחוסר כל, בפרט אחר שהוצאות רפואתה והטיפולים עלו להון רב. אחר כמה שבועות הלך האלמן בערב שבת עם חשיכה

יודע שכל יגיע כפיו ועיסוקיו לפרנסתו אינם אלא משום שכן ציוה המלך וגזר על ברואי עולם 'בזעת אפך תאכל לחם', אך אין שום שייכות בין ההשתדלות לפרנסה. ואותה אמונה טהורה שהקב"ה הוא מכין פרנסתו היא הצינור והדרך להביא לו פרנסה בהרחבה.

ואין הדברים אמורים רק לעניין הפרנסה, אלא גם בכל צרכי ועסקי העולם, שמצד אחד מחויב האדם לעשות 'השתדלות' (וכנון, מי שיש לו חולה בתוך ביתו שצריך לדרוש ברופאים), אך לאידך, חלילה מלחשוב שאותה 'השתדלות' יש בה כח ויכולת, והיא שתביא עזרו, אלא

לכותל המערבי, ובאמצע הדרך 'נזכר' שיש בכיסו אלפיים דולר שקיבל מ'בעל צדקה', וכבר לא היה לו זמן קודם שתשקע השמש לשוב לביתו להניח את הכסף, ולא ידע מה לעשות, מצד אחד השבת עומדת להיכנס, מאידך גיסא בהפסד מרובה עסקינן, כי זה היה כל רכושו עלי אדמות... ואם יניח את הסכום בבית אחד מתושבי ה'רובע היהודי' שבעיר העתיקה מי יימר שהלה אדם הגון ומהימן שיחזיר לו את כל הסכום במוצאי שבת, ואולי יש איזה צד היתר בדבר... אך התחזק לעמוד בנסיון בגבורה, וחיפש אחר בית שיש בו מזוזה, ודפק בדלת הראשונה שנזדמנה לו, פתח לו בחור שנראה בכל חזותו ושמו כאחד מבני חו"ל ברמ"ח ובשס"ה... וביקש להניח מעטפה עד מוצ"ש, והסכים הלה. במשך כל יום השבת ניסה היצר להכניס בליבו מחשבות ופקפוקים אם נהג כשורה, אך דחה מחשבות אלו 'בשתי ידיים', והתחזק בה' אלוקיו. במוצאי שבת הלך בשנית לאותו בית, ואכן הלה החזיר לו את 'הפקדון', וביקש לשוחח עמו, אלא שלא הצליחו לדבר יחדיו, כי לא הכירו איש בשפת רעהו, (הגאון שליט"א אינו מדבר בל' אנגלית (ענגליש), והלה אינו יודע לדבר אלא בשפת לע"ז, ורק מבין לה"ק מבלי יכולת לדבר), על כן רשם לו הבחור על דף מספר הטלפון שלו.

הרב שליט"א נתן את המספר למספר העובדא המכיר בלשון הבחור, ומשנדברו אמר לו הבחור, שנדמה לו ש'בעל הפקדון' סובל ממחסור במעות, וברצונו להעניק לו סכום נכבד, אלא שאינו יכול להעביר את הכסף רק דרך חשבון בנק בארה"ב, וביקשו ממנהלי מוסד חשוב שיש להם גם חשבון בארה"ב, ואחר כמה שבועות הפקיד הלה בחשבון סך אלפיים דולר... ממש כאותו הסכום שהפקיד אצלו במסי"נ... והראו לו מן השמים שלא זו בלבד שלא הפסיד אלא גם הרוויח הרבה...

ה. וכפי שהמשיל הרה"ק מרוז'ין זי"ע ענין זה לעני ואביון שהיה נודד מעיר לעיר, בהגיעו לאחת הערים חיפש אוכל להחיות נפשו הרעבה, וישלחוהו אנשי העיר לבית פלוני שבעליו מכניס אורחים ומקבלם בסבר פנים יפות באכילה שתיה ולינה חנים אין כסף. ויבוא העני לבית בעל 'הכנסת האורחים', אמר לו בעה"ב, אכן כאן תקבל מאכל ומשתה ביד רחבה ונדיבה ככל אשר תאוה נפשך, אך כתנאי קודם למעשה תעבוד עבודת הבית למשך שעה ושעתיים, ולאחמ"כ תשבע נפשך במאכל ומשתה ביד רחבה ומלאה. כעבור כמה שעות שעבד בהם עבודה קשה ומייגעת פנה העני בשמחה אל בעה"ב, עתה שלם לי משכורת, הראהו בעה"ב הכנס נא אל הבית הסמוך שם תקבל משכורתך, ואכן נתקבל שם העני בזרועות פתוחות בשמחה ובטוב לבב ובשפע אכילה ושתיה וכל הצטרותו.

תוך כדי אכילתו שמע העני שהאורחים היושבים לצדו משבחים בהתפעלות את טוב ליבו של המארח, על אשר מכניס אורחים בסבר פנים יפות והכל חנים אין כסף, כשמוע העני כן צעק אליהם במר נפשו, וכי לזה יקרא 'טוב לב', שמעביד בפרך את העניים ואח"כ עושה 'טובה' להאכילם, הגידו נא לי היכן ובמה עבדתם עד שזכיתם להיכנס לכאן לסעוד ליבכם במאכל ובמשתה, אף הם ענו כנגדו, איננו יודעים מה אתה סח, מי עובד בפרך ועבור מי עובד... עד שהתבררו הדברים שעני זה נקלע בטעות לביתו של אדם אחר שניצל את תמימותו ואת חוסר ידיעתו היכן הוא משכן הכנסת האורחים, והלה העבידו בפרך על לא עוול בכפו.

ממעשה זה נלמד לשני הצדדים. א. שכל עבודתו ועמלו של העני לא הייתה עבור האוכל, אלא עבור ענין אחר לגמרי, שהרי אף כל היושבים לידו קיבלו מנתם מבעה"ב 'מכניס האורחים' אף בלא עבודתם תחילה. ב. שהאוכל שקיבל העני לא היה כלל תשלום בעד עבודת הפרך שעבד, שהרי אף אם לא היה עובד עבור בעה"ב שהעבידו חנים ג"כ היה מקבל מהמכניס אורחים את מנתו. והנמשל, על האדם לדעת שלא ההשתדלות מביאה לאדם את פרנסתו, וכל חובת ההשתדלות אינה אלא כי נגזר עליו 'לעבוד', ומאידך פרנסתו לא באה לו כלל מחמת ההשתדלות... ו. אחרי ה'מלחמה' עמד הגאון רבי משה שניידער זצ"ל בראשות ישיבה גדולה בעיר הבירה לאנדאן, בה העמיד תלמידי חכמים הרבה, באותם ימים טרופים כאשר כלתה הפרוטה מקופת הצדקה של הישיבה, קרא ראש הישיבה לאחד מבחירי תלמידי הישיבה, וביקש ממנו להיכנס העירה לדפוק על פתחי נדיבים שיתרמו מכספם עבור הישיבה

המלחמה עצמה כנ"ל או ונתנו בידך, וזה לסיבת במחונך בו בנובר. עכ"ל.

הקללה לברכה - תכלית 'הקללה' להביא 'לברכה' בפרשתן (כג ו) 'ויהפוך ה' אלוקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלוקיך', הק' השל"ה הק' (בלק ב, יז) מדוע הוצרך לאמר 'כי אהבך ה' אלוקיך', והרי זה מילתא דפשיטא שהפיכת הקלות לברכה אינה אלא מחמת אהבת הש"ת לבניו חביביו,

יתאזר באמונה תמימה כי 'עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ', ועי"ז ישלח הקב"ה עזר וסיוע שאכן יצליח בכל דרכיו. וכך ביאר הגה"ק רבי חיים ויטאל זי"ע (עץ הדעת טוב) הטעם שנאמר בריש פרשתן (כא י) כי תצא למלחמה, וז"ל, או ירמוז באומרו כי תצא, אין זו הודעה של השי"ת רק אזהרה וציווי אל היוצא למלחמה, כי בצאתו יצטרך לשים בדעתו ובכוונתו כי לה' התשועה והוא הנותן לו כח לעשות חיל, ואם ככה אתה עושה כאשר תצא למלחמה שתחשוב כי אין בידך זולת היציאה לא

הנמצאת במצב קשה מאד, מיד באותו לילה נסע התלמיד אל תוך העיר והתחיל לעבור מדלת לדלת בבקשת נדבות עבור הישיבה, אולם לא עלה בידו לקבץ אפילו פרוטה אחת, כי יש מהם שלא פתחו את דלתם כלל לאנשים זרים שלא הכירו, ואלו שפתחו התנצלו שהם כבר התחייבו לתת את כספי הצדקה לאחרים, ויש שאף קנטרו אותו בדברים, שתלמידי הישיבה בטלנים המה ומתעצלים לצאת ולעמול עבור פרנסתם, מדוע עליהם לעסוק בסחורה עבורם (באחד הבתים נתלה בחוץ שלט גדול על דלת הפתח בו נכתב 'הכניסה לכלבים ולשנאירעס - מקבצי נדבות אסורה'), בפחי נפש חזר הבחור לישיבה כשכולו מלא צער שלא הצליח בשליחותו, ולא עוד אלא שאף לא כיסה את הוצאות הדרך, ובמקום הוספת ממון לישיבה גרם לה נזק, והחליט שלא יספר על כך לראש הישיבה כדי שלא לגרום לו צער ועגמת נפש. למחר חזר למקומו הקבוע בבית המדרש ועסק בתורה בהתמדה כאילו לא אירע מאומה, באמצע לימודו שלח רבו לקרוא לו, כאשר הגיע אל חדרו קיבלו בסבר פנים יפות ובשמחה והודה לו בכל לבו על טרחתו עבור הישיבה, והוסיף להודיע לו שבעז"ה הצליח מאד בשליחותו בהמצאת בר ותבן עבור הלומדים, שאל התלמיד 'מאי קאמר רבי' - הרי לא הבאתי מאומה ביד, סיפר לו ראש הישיבה, היום נכנס אלי עשיר פלוני והרים את תרומתו בסך עשרים וחמישה שטערלינג (שהיה סכום כסף גדול בימים ההם), והלא 'מזונותיו של אדם קצובין לו מתחילת השנה', וכבר אז נגזר כמה כסף ירויה וכמה יפסיד, אלא, שעלינו מוטלת חובת ההשתדלות, לעסוק בפרנסה כדי שיהא מקום לברכה ולשפע על מה לחול, אבל חס לן מלומר שהפירות הם תוצאה מן העמל וההשתדלות, כי הם באים רק מברכת שמים כפי הנקצב... נמצא שהשתדלותך ביום אתמול לעבור מדלת לדלת ולבקש נדבה עבור הישיבה היא מה שגרמה ששלחו מן השמים שיבוא עשיר זה לבוא ולתרום מהונו למען החזקת הישיבה, מעתה, עלי להודות לך על העמל והיגיעה שעשית במסירות נפש, כי בזכותך הגיע העשיר לתרום מה שתרם' (הגאון רבי משה שטערנבוך שליט"א, הובא בספרו 'טעם ודעת' ח"א עמוד רו).

וכה כתב הרה"ק ה'שפת אמת' מבערז'אן זי"ע (פרשת נח), וז"ל, והנה קבלה בידינו שאליהו הנביא שכיח ביומא דשוקא (עיין תענית כב)... שבני אדם טרודים מאד על המחיה ועל הכלכלה, וקשה להתיישב ולצמצם הדעת, להאמין בהשגחתו יתברך תמיד להווי ולחיות ולקיים הטבע כרצונו, על כן, אליהו הולך בשוק כדי לעורר לבות בני אדם על זה, עכ"ל. כלומר לעוררם שיזכרו שלא במעשים יגבר חיל, רק הכל אמר ה' שיבוא אליהם.

ז. וכמו שביאר 'החינוך' (מצוה תקמו) את מצות מעקה האמורה בפרשתן בזה"ל, משרשי המצוה, לפי שעם היות ה' ב"ה משגיח בפרטי בני אדם ויודע כל מעשיהם, וכל אשר יקרה להם טוב או רע בגזרתו ובמצותו, לפי זכותו או חיובו, וכענין שאמרו ז"ל (חולין ז:) 'אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה', אף על פי כן צריך האדם לשמר עצמו מן המקרים הנהוגים בעולם, עכ"ל.

ח. אגב אורחא, בעלי הרמז רמזו בלשון הכתוב (כג ו) 'ויהפוך ה' אלוקיך לך את הקללה לברכה', שכשתהפך תיבת 'הקללה' ותקרא אותה מסיפא לרישא יעלה בידך 'הלל ק-ה', כי ע"י ההודאה נהפכת הקללה לברכה.

על דרך זה ידוע עצה נוספת להמתקת הדינים - שיקבל על עצמו לומר 'מזמור לתודה' לאחר שיוושע. כעין זה הביא ב'כף החיים' (סי' רפ"א ס"ק ח) מה שכתב הגה"ק ה'חסד לאלפים' (בעל הפלא יועץ' רפ"א ד) זי"ע שקבלה יש בידו משמיה דרבי יהודה החסיד ששבח נשמת כל חי מסוגל על כל צרה שלא תבוא - לקבל האדם על עצמו שכשיהיה ניצול מצרתו יאמר נשמת כל חי בתודה וקול זמרה בפני עשרה, ובו ניצולו רבים.

אודה לך וארומם ואשבח אותך על שהבאת עלי צרות וייסורים כי הם גרמו לי להתרומם. וזהו שאמר כאן הכתוב ויהפוך ה' אלוקיך את הקללה לברכה - כי הקללה עצמה נתהפך לברכה' (שכפי פשוטו הכוונה שהפך ה' את עצת בלעם, ובמקום אשר ירצה לקלל אוי' מלאך רע בעל ברחו' יברך, אכן השל"ה הק' מוסיף שגם הדבר שנראה כקללה הוא לברכה ולא לקללה). ועל עניין זה סיים הפסוק באומרו 'כי אהבך ה' אלוקיך', שאינו מוסב על ה'ויהפוך' לברכה אלא על 'הקללה' עצמה - 'שאינה משלחה השי"ת מצד השנאה, רק ייסורין מאהבה' כאשר ייסר איש את בנו'.

וכי תעלה על דעתך שעשה כן מכת שנאה ח"ו... ומבאר השל"ה הק' 'דע כי אין רע יורד מלמעלה לאומה ישראלית כי בנים הם לה' וכו', וכאשר ייסר איש את בנו ה' מייסרנו, והכל לטובתנו', כדי לזככנו ולעוררנו לתשובה. ובוה מפרש מה שאמר דוד המלך (תהילים ל ב) 'ארוממך ה' כי דליתני', והרי ב' פירושים יש לתיבת 'דליתני', א. מלשון דלות, ר"ל ארוממך ה' על שעשית אותי דל והבאת עלי צרות. ב. מלשון התרוממות, כלומר, ארוממך ה' על שרוממתני והגבהתני. ושני הפירושים הולכים למקום אחד, 'כי הדלות שהם הצרות הם סיבת ההתרוממות', וכך יתפרש הכתוב,

אך צריך לדעת שאינם כ'סגולה' בעלמא, אלא כל עניינה של ההודאה היא שהאדם מכיר שכל מה שיש לו הוא מאדון הכל, אין לו מעצמו כלום ואף לא 'מגיע' לו מאומה, אלא הקב"ה גומל עימו בחסדיו המרובים בכל עת ובכל שעה, וכאשר מגיע להכרה זו באמת אזי הקב"ה משפיע עליו חסדים בלא גבול ומידה, כי זה חפצו שנכיר שהוא אדון כל.

ובהאי עניינא עלינו להביא דברי הרה"ק ה'אור המאיר' (ד"ה בדרך) המבאר בדרך הלצה את הכתוב בפרשתן (כה יג) 'לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה', וברש"י, 'שלא יהא נוטל בגדולה ומחזיר בקטנה', וז"ל, ואתה תחזה רבים מבני עמנו בגשתם לתפילה לשפוך שיחה עבור פרנסה, אזי מוציא דיבור אלוקים בפה מלא ואותיות גדולות, ומכניס כל מאמצי כוחו באותיות פרנסה, וברצונו שאות פ' יהיה גדול בכמות ואיכות ככל העולם כולו, ואות ר' עוד יותר גדולה, ואות נ' ואות ס' ה' יהיו גדולים בתכלית הגדלות, בכדי להמשיך על עצמו באמצעות אותיות של פרנסה, שפע וברכה עליונה מלא ברכות טוב, ואחר כך כשנתקבלה תפילתו, והקדוש ברוך הוא השפיע לו עושר ונכסים ולא חסר כל בו, כשבא להחזיר לו שבח והודאה על שהיטיב עמו כל מיני מיטב, אזי מוציא אותיות קטנות, ואינו מכניס כל מאמצי כוחו ועומק פנימיות מחשבתו בהאותיות - להיותם גדולים במילוי הארה כמקודם, וזהו הרמז 'לא יהיה בכיסך', היינו בפ"ך הכנוי בשם כיס, כמו דאיתא בזוהר חדש, והכוונה להזהיר הנ"ל, לא יהיה בפ"ך אבן ואבן, שני בחינת אותיות, גדולות וקטנות... ועל זה ציוונו הבורא, 'שלא יהא נוטל בגדולה ומחזיר בקטנה' אלא גם בעת שהוא מחזיר ומודה לבוראו על כל הטובה עליו להודות בהודאה גדולה וכבירה.

וכפי שהמליצו על דברי חז"ל (ב"ר נח א) בת ק' כבת כ', שהכוונה על מזמור ק' וכ' שבתהילים, מזמור ק' - 'מזמור לתודה', ומזמור כ' - 'יענך ה' ביום צרה', ומדרך העולם שבעתות צרה יזעקו 'יענך' בקול רם, ואילו בבואם ל'מזמור לתודה' ינוחו מזעקתם, לזה אמרו 'בת ק' - כשאדם בא להודות בשיר וקול תודה להשי"ת על הטובות שגמלו, יגש באותה התרגשות והתלהבות של מזמור כ' כשהוא זועק 'יענך ה' ביום צרה'.

ט. וידע כי באותה שעה שהקב"ה מייסר אותו אזי מתגוללים רחמיו המרובים עליו ביותר, ומשגיח עליו מתוך קירבה יתירה, וכמו שכתב ה'אור החיים' הק' בפרשתן, בפסוק (כא טו) 'כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנאה והיה הבן הבכור לשניאה', ומדוע לא כתוב 'אם' יהיה הבכור לשנאה, ומבאר האוה"ח בזה"ל, אמר הכתוב בדרך ודאית (- שבוודאי יהיה הבכור לשנאה ולא לאהובה), כי ה' יראה בנשברי לב לסומכם על דרך 'וירא ה' כי שנאה לאה' (בראשית כט לא).

מכאן ילמד כל איש לדעת בשעה של"ע מצבו 'שפל' ואפל, לא ירע לבבו לחשוב עזבני ה' וה' שכחני, כי אדרבה, ישמח ויגל שהרי אז הקב"ה משגיח בו ומשמרו ביותר.

כע"ז כתב רלב"ג (שמואל א' סוף פ"ז) וז"ל. להודיע כי הש"י משגיח בשפלים, ולזה מפני שראה הש"י כי חנה היתה האהובה אצל אלקנה נתן לפנינה ילדים ולחנה אין ילדים, וכמו שנזכר בתורה בדומה לזה בענין רחל ולאה, עכ"ל. מכאן ילמד כל איש לדעת בשעה של"ע מצבו 'שפל' ואפל, לא ירע לבבו לחשוב עזבני ה' וה' שכחני, כי אדרבה, ישמח ויגל שהרי אז הקב"ה משגיח בו ומשמרו ביותר.

והוא קרוב לקוראיו בחדש זה, עכ"ל"י. וכעין זה כתב הגה"ק רבי חיים ויטאל זי"ע (עין הדעת טוב ד"ה או ירמז) כי אז נהפך הקב"ה לידיד ואהב אל האדם השב בתשובה.

בא וראה גודל הרחמים שיש בימים אלו^{טו} ממה שתמה הרה"ק 'בעל התניא' זי"ע (ליקוטי תורה, פר' ראה ד"ה אני לדודי) מכיוון שיש בימי אלול התגלות יי"ג מידות

קול דודי דופק - ימי רחמים ורצון

נודע מה שרמזו הקדמונים (אבודרהם תפילת ר"ה, המהר"ח 'אור זרוע' סי' לב) בתיבת אלול שהוא ר"ת אני לדודי ודודי לי, כי בחודש זה נגלית אהבתו העצומה של אבינו שבשמים אלינו בניו עם קרובו^א. וכך איתא מהאריז"ל (שעה"פ שה"ש) על הפסוק 'אני לדודי ודודי לי', וז"ל. ר"ת אלול, לרמזו כי בחדש אלול הקב"ה מתרצה עם ישראל, ונעשה דודי להם לקרוב בתשובה^ג,

ודברי הרלב"ג יש בהם חיזוק גדול לכל אחד ואחד, ולאו דווקא למי שהוא 'שפל' ו'נשבר' כשיעור חזו"א... כי לא הרי חנה ופנינה כהרי רחל ולא, הגם שאין לנו שמץ השגה בדבר אך מכל מקום מצינו בכתוב להדיא 'וירא ה' כי שנאה לאה', ובוודאי ניתן לומר עליה 'כי ה' יראה בנשברי לב לסומכם', אמנם לגבי פנינה לא נזכר כלל שהיתה שנאה אצל אלקנה בעלה, אלא רק שחנה היתה אהובה יותר, ואעפ"כ מבואר ברלב"ג שהשגיח הקב"ה על פנינה יותר ונתן לה ילדים, כי היתה פחות אהובה מחנה, ובגדר 'שפל' תחשב... וללמדנו שאפילו עגמת נפש כי האי גוונא צופנת בחובה ישועות גדולות.

י. בפרשתן (כד ט), 'זכור את עשה ה' אלוקיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים', וכפשוטו היינו שצריך לזכור מה שאירע למרים, שלקתה בצרעת על שדיברה לשון הרע במשה רבינו, ותמה הרה"ק רבי לייבל אייגר זי"ע (אמרי אמת בהעלותך, ליל שב"ק) מה ראה הכתוב להזכיר זאת לדורות עולם אחר שלא נתכוונה לדבר בגנותו, ומבאר הרה"ק, שהכוונה לזכירה אחרת - שנזכר שהנה מרים היתה מצורעת כשלג מכף רגל ועד ראש, וכשעמד משה רבינו והתפלל 'א-ל נא רפא נא עליה' מיד נרפאה (כדאיתא באוה"ח במדבר יב יד), וללמדנו כי הקב"ה ברצונו מביא על האדם צרעת עזה וקשה וברגע אחד מסיר ממנו. מעתה לא תיבהל נפש האדם בראותו כי צרה קרובה, כי ברגע אחד אפשר שיסורו ממנו כל הצרות והדחקות.

יא. סח הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע, כי הרה"ק רבי שמעלקא מניקלשבורג זי"ע אמר שאינו חפץ להסתלק מן העולם, כי ב'עולם הבא' אין אלול, ואיזה פנים יש להם לחיים מבלי חודש אלול (שרפי קודש, ב"ב).

ונראה הכוונה בדבריו, כי 'יום הדין' - ר"ה ויוה"כ שייך גם בעולמות העליונים, וכמובא בספה"ק שאז דנים גם את הנשמות שבעולם העליון, ונרמז זאת במה שאמרו חז"ל ש'ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו', וכל באי עולם יעברו לפניו וחיל ורעדה יאחזו, אמנם את האהבה והקירבה שיש בחודש אלול, את הסייעתא דשמיא הגדולה הנשפעת לדופקים בתשובה - זאת אין בעולמות העליונים, על כן היה חפץ הרבי ר' שמעלקא להיוותר בארץ החיים לזכות לדודי לי...

יב. ושמעתי מצדיק אחד לבאר בדרך משל, שהנה אם בהגיע זמן אכילת 'פת שחרית' יבקש הבן מאביו מיני מתיקה לאכלם בוודאי לא יתן לו האב, כי עתה הוא העת לאכול מאכלים המכריאים ומחזקים הגוף, אמנם בגשת הבן לדודו ויבקש כגון דא, לא יגער בו הדוד, אלא יעניק לו בהרחבה ומלא ידו בכל מיני מתיקה כאוות נפשו, כי זהו טבעו ומהותו של 'דוד' שנותן ונותן, בלי חשבון האם מגיע לקטן בדין, או האם העת והשעה ראויה לכך... וכך הם ימי אלול שהקב"ה נעשה כ'דוד'... ומשפיע עלינו שפע רב ככל אשר נשאל מעמו.

בדרך צחות אמרו, כי הגם שיתכן אשר ב'אני לדודי' יש ירידת הדורות (ההתעוררות אשר בשנות קדם היו פי כמה וכמה מאלול שבדורות הללו), אך ב'דודי לי' אין ירידת הדורות... כי אני ה' לא שיניתי... ואותה אהבה שהיתה לו ית' בדורות הראשונים חוזרת ומתעוררת ומאירה גם בימינו אנו...

יג. כתב ב'אגרא דכלה' (וארא ד"ה ולקחתי) כי 'ולקחתי אתכם לי לעם' ר"ת 'אלול', רמז שבחודש אלול לוקח השי"ת את ישראל לעם על ידי התשובה שמתעוררת בחודש זה.

יד. וכך כתב הסבא מקעלעם (קלם) זי"ע באגרת, י' אלול, האהוב והנחמד באותות השמים, וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל כי מזלו מזל בתולה להורות על האהבה לכנסת ישראל, ובחר להם החודש הזה להכין לבם לאביהם שבשמים, והוסיף אהבה על אהבתם בהתקרבתם אליו ית' (כתבי הסבא מקלם עמ' סא).

טו. נוראות כתב הגר"א זי"ע (סוד החדשים שבסוף הליקוטים בספר יצירה) וז"ל חודש אלול כולו רחמים.

באר הפרשה - פרשת כי תצא

בכתוב (ישעיה נה ו) 'דרשו ה' בהמצאו' אלו עשרת ימים בין ראש השנה ליום הכיפורים, אך יש זמן נעלה יותר, והוא חודש אלול, שעליו רמז הכתוב 'קראוהו בהיותו קרוב', ומהות ה'קירבה' גדולה יותר ממהות 'המצאו'.

קראוהו בהיותו קרוב - קבלת התשובה והתפילות בימים אלו בפרשתן (כא יג), 'ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים'. בזה"ק (זו"ה עב). נדרש פסוקים אלו על עניין התשובה, ופירשו שם 'ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים, דא היא ירחא דאלול דביה סליק משה למורא למבעי רחמין קמי קב"ה'. וביאר הרה"ק רבי חיים וויטאל זי"ע (עין הדעת ד"ה או ירמון) וז"ל, ועיקר התשובה הזו להיותה מקובלת תהי' בחודש אלול"י

של רחמים^{טז}, כבשבתות ומועדי השנה, אם כן, מדוע לא תיקנו לחוג את כל החודש כיום טוב. ומבאר על פי משל למלך רם ונשא אשר קבע לו זמן לבקר בעיר, והנה כל עוד שהמלך בדרכו יש ביד כל אחד לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות, ומראה פנים שוחקות לכולם. אך לאחר מ"כ משנכנס לארמונו נסגרים השערים וכבר אין רשות לכל אחד להיכנס לפני ולפנים לקבל את פני המלך כי אם השרים החשובים, ואף גם הם לא יכנסו בלא קביעת זמן ורשות קודם לכן, ולכך דומה חודש אלול שהננו יוצאים להקביל אור פניו ית' בשדה, כשעדיין לא נתיישב על כסא הדין, וביד כל אחד לפעול אצלו כל משאלות לבו".

כתב הרה"ק בעל ההפלאה זי"ע (פנים יפות אחרי באמצע ד"ה ביד איש עתי) שהנה חז"ל (ר"ה ית). דרשו

ושמעתי לבאר, שהנה אמרו חז"ל (בר"ר יב טו, הובא ברש"י בראשית א א) שבתחילה עלה בלבו של הקב"ה לברוא את העולם במדת הדין, וכשראה שאין העולם מתקיים הקדים מדת רחמים ושיתפה למדת הדין. נמצא קיום העולם הוא על ידי שיתוף דין ורחמים גם יחד, אמנם כל זה אינו אלא בכל השנה, אבל בחודש אלול כולו רחמים, אין בו שיתוף דין כלל, אלא הקב"ה מנהיג עולמו בהנהגה שכולה רחמים.

איתא בתשובות מהרי"ל (תשובה ל"ג) אודות הרוצה להוסיף בערב ר"ה מחול על הקודש - ולקבל על עצמו קדושת יום טוב קודם חשיכה, ומסיק שלא יקדש 'קידוש היום' קודם צאת הכוכבים, כדי שלא יאמר 'מקדש ישראל ויום הזיכרון', ויתחיל את 'יום הדין' קודם זמנו, ואפשר להעמיס בדבריו שלא ימעט מימי ה'רחמים' של חודש אלול, ודי בהערה והארה זו...

טז. הנה כל השנה כולה נזהרים שלא לומר 'מקרא' בלילה, ובכלל זה ספר תהלים (האר"י הקדוש, שער המצוות פ' ואתחנן), מ"מ מחדש הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע שבחודש אלול מותר לומר תהלים בלילה (אמרי פנחס החדש, חודש אלול אות תכ"ז). ואפשר לומר כי הטעם שאין אומרים תהלים בלילה מכיוון שבליילה שורים 'דינים', אבל חודש אלול כל כולו רחמים ורצון.

יז. כה ביאר הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע בכתוב (תהלים כ י) 'ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו', משל לאב, שהיה 'מלמד' לבנו, יחד למדו מקרא משנה ותלמוד, והנה בכל אותם שעות אשר היה לומד עם בנו היה מתנהג אליו כ'מלמד' לכל דבר, ואם לא היה הבן לומד כראוי היה מענישו ומכהו שילמד בחשק והתמדה גדולה, משסיימו ללמוד והלכו לביתם חזר האב להתנהג אליו כ'אב' באהבה וחיבה 'כרחם אב על בנים'. וכך נשנה הדבר מידי יום ביומו, כעבור כמה ימים, פנה הבן אל האב בהיותם בבית ואמר לו 'אבי' - אנא ממך, השתדל נא אצל ה'מלמד' שלי שיפסיק להכות בי כל כך (מעשה זה היה אצל ה'שר שלום' בעצמו עם אביו). כיו"ב, בימי הרחמים ורצון מתנהג עמנו אבינו שבשמים בחסידות ומוחל עוונות עמו, ואז אנו מפצירים ומבקשים ממנו, 'השם' כעת בעת הנהגת הרחמים הגלויים הנרמזים בשם הוי"ה הק', שאלתנו ובקשתנו 'הושיעה' הושיענו נא בזאת שתדבר עם 'המלך' שבעת הדין כאשר יהיה בבחינת 'המלך' המשפט, גם אז נזכה ש'יעננו ביום קראנו', יתנהג עמנו כאב ויעננו לכל בקשותינו ומשאלותינו כרחם אב על בנים.

יח. וכה איתא במדרש (ילקוט הושע יד) שובה ישראל עד ה' אלקיך - עד שהוא ברחמים, ומבאר הרה"ק החת"ס זי"ע (דרשות, דרוש לפר' נצבים תקצ"ה) דר"ל שישבו בימי אלול - טרם יבואו ימי הדין.

מעשה באיש שהזמין את ידידו ורעו לנישואי בנו שייערכו ברוב פאר והדר ביום ראשון לשבוע פלוני, נהנה הידיד להזמנה חמה ונלהבה כזאת ושמח באמת בשמחת רעהו הטוב, אך הוסיף לשאלו, ביום ראשון אהיה טרוד ועסוק למעלה ראש, ברוב טרדות ועיסוקים, האם אוכל לבוא ביום שני... ענהו המחנות, לא ולא, הרי החתונה ביום ראשון...

אביו ואמו להתפלל שיהא הוולד זכר, כי אז עדיין בידו להפוך (בתפילתו) את הולד מנקבה לזכר, ובדומה להם הינם ארבעים יום שמתחילת אלול עד לאחר יום הכיפורים, כי הם ימי 'יצירת הולד' של השנה הבעל"ט. וביד האדם לבקש רחמים ותחנונים מלפני המקום שיתהפך כביכול מנוקבא - בחינת דין, לדוכרא שהוא כולו השפעת רחמים²².

באלו הימים - ימי ההכנה לקראת יום הדין הגדול - יום בו 'תחתוך קצבה לכל בריותך', מן היושר לכל 'בר דעת' לדעת כי תחת היגיעה והעבודה הקשה על הפרנסה - 'על המחיה ועל הכלכלה' במשך ימות השנה שכאמור ממילא איננה מועלת במאומה, עדיף

הנקרא 'ירח ימים' הנוראים כי אז תפלתך נשמעת²³. ושערי תשובה פתוחים, כמ"ש 'דרשו ה' בהמצאו', ובסוד 'אני לדודי ודודי לי' ר"ת 'אלול', כי אז נהפך הקב"ה לידיד ואוהב אל האדם השב בתשובה.

ומפורש כתב ה'גר"א' (אדרת אליהו פר' כי תשא, פל"ג ז) על הכתוב בפר' עקב (ט כה) 'ואתנפל לפני ה' ארבעים יום', והיינו בימים שבין ר"ח אלול ליוהכ"פ, שבאותם ארבעים יום לא עשה כלום אלא התנפל עליהם (והתפלל לפני ה' בעדם), ע"כ נתקנו אלו המ' יום לתפילה ולתחנונים²⁴, וביוה"כ נתרצה השי"ת להם²⁵.

ה'שער המלך' (שער א פ"ה) מבאר עפ"י דברי חז"ל (ברכות ס.) שב'ארבעים ימי יצירת הולד' יכולים

ולדידן ייאמר, כל חד וחד עם ה'זונטאג' שלו (יום ראשון שלו), מה שאפשר לך לקנות ולחטוף היום, או כשהינך במקום קדוש וכיו"ב, לא תוכל להשיגו למחר, לא מיניה ולא מקצתיה... היום חודש אלול, אין לדחות את ההתעוררות והתקרבות למחר, כי עתה הוא העת ולא יאחר...

יט. הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (אלול מאמר א אות ט) מבאר בכתוב (דברים ג כג) 'ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר', וצ"ב, מהו 'בעת ההיא', באיזה עת מדובר, ועוד, מהו 'לאמר' למי אמר, ומבאר ה'בני יששכר', שאותו זמן שמשו רבינו התפלל שיזכה להכנס לארץ ישראל (אחר מלחמת סיחון ועוג) היה בחודש אלול, ובאה התורה ללמדנו, ש'עת ההיא' של חודש אלול הוא 'עת' מיוחד לקבלת התפילות, כיון שבחדשי תמוז ואב (חדשיו של עשיו הרשע) בני ישראל הם בבחינת 'דל ורש', ובהגיע חודש אלול חודש הרחמים, נוסף האות עי"ן לתיבת רש ונעשה שער, וכן אות תי"ו בתיבת דל ונעשה דלת, כי באלו הימים נפתחים כל דלתות ושערי מעלה לדופקי בתשובה לקבל קול שוועתם בתפילתם, 'ויבואו ישראל קדושים בזה השער לה' בתפילתם ובתשובתם, ושערי שמים נפתחים ברצון, וזהו אומרו ואתחנן אל ה', מתי הוא הזמן המיועד לבא אל המלך ולהתחנן לו, דיקא בעת ההיא של ימות חודש אלול, ודברים אלו ציווה השי"ת לאמר לדורות 'שבעת ההוא פתוחים שערי שמים לקבל תפלות ישראל ברחמים'.

כ. ויש ללמוד מכאן על צורת התפילות בימים אלו שצריכים להיות בבחי' ואתנפל, כמי שיודע שרק המלך יכול להצילו והרי הוא נופל לרגליו בתחנונים מקירות ליבו ובכל כוחו...

כא. כתב ה'חתם סופר' זי"ע (ספר הזכרון, דרשת החת"ס עיו"כ), וז"ל. יותר רצוי התפילה בימים אלו ימי רצון לה', וקראו לחדש אלול וימי תשובה 'ירח ימים' גמטרי' שיח - לשפוך שיח לפני ה', וירצה לפניו, והם מ' יום של קבלת התורה מר"ח עד י"כ, ואם תצרף מ' לשי"ח נעשה משיח - שמקרב הגאולה.

כב. המשיל המגיד מדובנא בענין ההכנה באלול לקראת ר"ה, מעשה בחנווני שערך חשבון מדוקדק על כל הוצאותיו והכנסותיו ונתברר לו לצערו הרב כי ההוצאה יתירה על ההכנסה ונראה שהוא עומד לפשוט את הרגל בקרוב מרוב החובות, בצר לו החליט לילך אל גביר העיר ולבקש ממנו הלוואה גדולה של כמה אלפי דינר בתשלומים נוחים בכדי שיוכל להמשיך להחזיק את החנות, ואכן הלך אל בית הגביר, אך בהגיעו אל הבית עצר אותו המשרת מלהיכנס באומרו שהגביר עסוק עתה מאוד ואי אפשר להפריע לו, על כן ישוב עוד כמה שעות, הסתובב האיש בחצר גינת ביתן הגביר כשכולו נסער חרד ודואג, לאחר כמה שעות שוב דפק על הדלת ושוב מנע אותו המשרת, וחזר האיש להסתובב בחצר אנה ואנה כשאינו מוצא מקום להניח את נפשו. כשיצא הגביר לתפילת מנחה ניגש אליו החנווני וביקש הלוואה כשהוא מבטיח להעמיד לו ערבים הגונים, ומיד נתן לו ככל אשר ביקש. בהגיע העשיר לביהמ"ד פגע בו אחד ואמר לו, אה, אדוני העשיר, בדיוק חיפשתי אותך... הוא לא נא להלוות לי סכום הגון... השיב לו הגביר שאין ביכולתו עתה להעניק הלוואות. שאלו הלה, יאמר לי מר, מה ביני לבין החנווני שנתת לו במאור פנים, השיב לו הגביר, וכי מה דמיון יש ביניכם, הלה המתין לי שעות רבות וראיתיו מהלך סהרורי בחצר ביתי בלב

לו להזיע ולהתייגע בזה החודש ב'ספר התהלים' יג ובתפילות, ובוה יקצור 'רווחים' נאים וגדולים למשך כל

נרעש ונפחד, וראיתי שאכן חייו אינם חיים וזקוק הוא להלוואה הגונה שתעמידנו על רגליו, אולם אתה לא באת אלי ולא המתנת עלי, אלא 'בדיוק' ראית אותי וכבר הינך מבקש הלוואה... כיוצא בדבר יש לך אדם המכין עצמו בכל חודש אלול לקראת ראש השנה, מרבה בתשובה ובתחנונים לזכות בדין, וממילא כשמגיעה השעה נכמרים עליו רחמי הקב"ה 'ובדין' שירחמו עליו... אמנם יש אדם המעביר את כל החודש בלא כל הכנה ראויה, ובהגיע ראש השנה 'נזכר' הוא לבקש רחמים כי בדיוק עכשיו נפגש עם 'המלך'... ובאלו פנים יפצה פיו בתפילה ובתחנונים... כג. נהגו ישראל עם קדושים להרבות באמירת תהלים המסוגלים ביותר באלו הימים. וכך אמר הרה"ק הרש"ב מליובאוויטש זי"ע (למשמשו כאשר שלחו לקנות עבורו ספר תהלים) דער סאזאן פון חודש אלול איז דער תהלים (ה'עונה' של חודש אלול הוא ספר תהלים).

הא לך לשון 'שער המלך' (שער הראשון פ"ב) הנה ראיתי בכמה מקומות מאז ומקדם, גם אבותי סיפרו לי המנהג הזה הנכון היפה, מראש חודש אלול עד יום הכיפורים, תיכף אחר התפילה לומר ספר תהלים בקול בכו ונעימה, האחד היודע לומר ולדבר יעמוד לפני התיבה, וכל העם עונים אחריו. אמרתי גם כן לעשות הטוב והישר הזה למנהג בעירנו, כי העיקר בחודש זה להכרית ולהבריח המסטינים הנאספים על חג האסיף לאסוף אותנו ח"ו, לכן אנו באים בחודש הזה, שהוא יוסף להוסיף, ומאן דיוסיף מוסיף, ולא יאסף, ואין לך דבר שעומד בפני המקטרגים כמו ספר תהלים הנקראים 'מזמורים', שבהם יכול לזמר ולהכרית כל הקוצים והחוחים הסובבים את השושנה העליונה, ומחמת שאנו צריכים דווקא בזה החודש לבער הקוצים, ידרוש על קוץ 'תהלים תהלים' בכוונה ובבכיה, לאמר התפילה שאחר כל הספר, ושלא יהיו פחות מעשרה שיאמרו השלש עשרה מידות בסוף יהי רצון. ובאם יש איזה מקום ועיר שלא יודעים המנהג הטוב הזה, ראוי להודיעם שלא ימושו מן ספר התהלים בכל יום מחודש הזה, ויהא חשוב כאילו עסקו בנגעים ואהלות, וזכות דוד המלך ע"ה יעמוד להם להוציא כאור משפטם לחיים ולשלום.

כתב הגה"ק רבי חיים פאלאג'י זי"ע (הובא באבות הראש מבנו של הגר"ח פאלאג'י, חלק נפש יתירה אות קפג) שג' זמנים מסוגלים ללמוד בספר תהלים - ואלו הם, בשבת קודש, ובימים טובים, בראשי חדשים, ולמעלה מהם בימי חודש אלול. והוא היה נותן בהם סימנים, כי פתח בפרק ראשון באשרי שהוא ר"ת אלול שבת ראש חודש יום טוב, ולכן אמרו בגמרא (ברכות י.) 'כל פרשה שהייתה חביבה על דוד פתח בה באשרי וסיים בה באשרי'.

המהר"ם שפירא מלובלין זצוק"ל שלח פעם בחודש אלול מכתב אל הרה"ג ר' דוד הלחמי זצ"ל (שהיה הגבאי בשיבת חכמי לובלין), שיורה לכל בני הישיבה, שמלבד עשרת פרקי תהלים שאומרים בחודש אלול בכל יום כמובא בפוסקים, יוסיפו לומר בכל יום ויום בחודש אלול את פרק קי"ט אשר כולו בקשות על רוחניות, תורה וקרבת ה', וזהו כוונת הזמן של חודש אלול להתקרב אל ה', ועלינו להשתדל לומר לכל הפחות פעם אחת בשבוע פרק זה.

שמעתי מהרה"צ בנש"ק רבי י. דייטש שליט"א, לפני כמה שנים ביקר באחד מימי חודש אלול אצל יהודי זקן ושבע ימים (במושכ זקנים שומרי החומות בשכונת סנהדריה) ושמו הרה"ח רבי יוסף שמואל פויגל זצ"ל משרידי תלמידי הדמשק אליעזר בשיבתו בויזניצא, באותה שעה היה רי"ש באמצע אמירת תהלים ולא רצה להפסיק, אחר זמן מה הפסיק ואמר, אספר לכם מה דבדידי הוה עובדא עם מורי ורבי הדמשק אליעזר, כשלמדתי בימי בחרותי בשיבתו בויזניצא, הייתי בדרכי לישיבה באחד מימי אלול, בדרך עברה לידי עגלה של נכרי מלאה תפוחים טובים למראה, מכיוון שהייתי רעב עד מאד (כדרכם של בחורים בימים ההם), ביקשתי מהשי"ת שיזמין לי תפוח אחד לאכול, באותו הרגע הזדעזעה העגלה ונפל תפוח אחד עד סמוך לרגלי ממש, המתנתי זמן קצר עד שיעבור בעל עגלה הנכרי מעל פני, לאחמ"כ שחיתי לארץ והגבהתי את התפוח (אבידת עכו"ם מותר, חו"מ רסו א) בירכתי בורא פרי העץ ונגסתי בו, כשהנני עומד ברחובה של עיר... לביש מזלי, הנני רואה לנגד עיני את מורי ורבי עומד לנגדי, בושח כיסתה פני, שנתפסתי על חם, לנגוס בתפוח ועוד באמצע הרחוב... במהירות הטמנתי את התפוח בכיסי, והמשכתי לצעוד לעברו, מתוך מחשבה כי ממילא אין לי אנה לברוח וכאשר אבדתי, אבדתי... רבינו ניגש אלי ובחמימות הניח את ידו סביב לצווארי, והחל לצעוד יחד עמי לכיוון הישיבה, באמצע הדרך פנה אלי ואמר, הידעת יוסף שמואל יקירי, נהגת כעת ממש כמו אמת'ער חסידי'שער בחור. נאלמתי דומיה, והוא המשיך והסביר בנועם שיח, בחודש אלול צריך יהודי לראות שה'פה' לא יעמוד ריקם אפילו רגע אחד, גם כשמהלך ברחוב יהיו שפתותיו דובבות פרקי תהלים, פרקים משניות בע"פ, או סתם תפילה להשי"ת. כל רגע של אלול חייבים לנצל עד תום. אבל אתה הרי בחור צעיר, ומן

השנה הבעל"ט, ולא רק ב'פרנסה' הרברים אמורים, אלא בכל ענין וענין, פי כמה וכמה יפעל האדם אשר ישקיע כל מרצו כוחו ואונו בתפילות בראוי בימים אלו ויחסוך מעצמו טירחות ויגיעות יתירות במשך כל השנה^{יד} הבעל"ט^{יה}.

בפרשתן (כא י), 'כי תצא למלחמה על אויבך', כתב הרה"ק ה'אמרי אלימלך' מגראדז'יסק זי"ע (כי תצא ד"ה א"י דהכתוב) שכאן למדנו כי מעלה יתירה יש לו למתחיל את עבודת הקודש כבר בחודש אלול, וז"ל. דקאי על מלחמת האדם ביום ר"ה - יום הדין,

הנראה עדיין לא זכית לשנן כמה פרקי משניות או פרקי תהלים בעל פה, לאידך גיסא, ידעת גם ידעת שאסור להניח הפה בחודש אלול ריקם, על כן היית מוכרח לעשות מה שכן אפשר, לפחות למלא אותו עם התפוח, העיקר שהפה לא יעמוד ריקם.

הפטיר רי"ש, מאז נכנס לליבי התעוררות עצומה שלא להפסיד אפילו רגע אחד של חודש אלול, ומעתה תבין מדוע אני יכול להפסיק מאמירת תהלים בחודש אלול.

ומעניין לעניין באותו עניין, התקינו הקדמונים לומר בכל יום את המזמור 'לדוד ה' אורי וישעי', וכתב ב'סידור האר"י - סידור ר' שבת' (סדר כוונת ר"ח אלול) וז"ל. כל האומר מזמור כ"ז 'לדוד ה' אורי וישעי' וכו' מר"ח אלול עד אחר שמחת תורה ערב ובוקר דבר יום ביומו אזי הוא מובטח שמוציא שנותיו בטוב ויערב לו, ואפילו גזירה רעה כתובה על האדם מן השמים יכול לבטל, ומעביר מעליו כל המקטרגים ושטנים ומארי תריסין ומבטל מעליו כל גזירות קשות ורעות ויוצא בדימוס זכאין בדין, ועי"ז יכניע כל המקטרגים. כי מר"ח נפתחו י"ג מקורות מיי"ג מכילין דרחמי והם מתגלין ומאירין למטה... ועי"א אמירה זו אנו פועלין ומבטלין מעלינו הבי"ד של מעלה ומארי תריסין ומקטריגין - שאין להם רשות לקרב כלל לדון אותנו, אלא 'מלפניך' משפטינו יצא ואז יוצאין אנחנו זכאין בדין.

ובכמה קהילות נהגו לומר בכל יום בחודש אלול את פרק קמ"ג לפי שכתוב שם 'אל תבא במשפט את עבדך', וכמו כן יש אומרים פרק נ"א שהוא 'מזמור התשובה' (כלשונו של רבינו יונה בספר שערי תשובה שער הראשון אות לג). ובכלל, יש קהילות הנוהגים לומר כל ספר התהלים בכל שבת קודש מימי אלול, ונהרא נהרא ופשטיה, זה הכלל חלילה לו לאדם לבטל את הזמן בשינה ותרדימה, אדרבה, יקום נא, ויזעק אל ה' אלוֹקיו - כל חד וחד לפני מנהגו וירווח לו. כד. שמא תאמר הרי צריך לעשות השתדלות... תשובתך בדברי הרה"ק ה'מאור ושמש' (בשלח ד"ה ויאמר) ...שלא לרדוף אחר פרנסה כל היום, רק ממעט בעסק ועוסק בתורה ותפילה, ובוודאי הקב"ה יזמין לו פרנסתו בכל יום ויום, הגם שנאמר (טו יח) 'וברכך בכל אשר תעשה', שמעתי הפירוש מהרב הקדוש מו"ה מרדכי אב"ד דנשכזי זצוק"ל שעקימת שפתיו הוי מעשה לענין מלקות (כריתות ג:), בוודאי מדה טובה מרובה שעקימת שפתו הוי מעשה לענין זה שיקוים בו וברכך בכל אשר תעשה, שיתברך לך הפרנסה על ידי עקימת שפתיו בתורה ובתפלה. עכ"ל. ואם בכל השנה כולה ייאמר כן, עאכ"כ בימי הרחמים והרצון הללו.

כה. הגה"צ רבי חיים פרידלנדער זצ"ל (משגיח דשיבת פוניבז' המעטירה בבני ברק), החל ביום מן הימים (באמצע השנה) לסבול מכאבי שיניים חזקים מאד, בפנותו אל הרופא עקר לו הלה כמה משיניו אך עדיין לא פסקו הכאבים, אחר כמה בדיקות מצאו שאין החולי בשיניים אלא חולה הוא במחלה הנוראה ל"ע, תיכף כאשר שמע רבי חיים את הבשורה הנוראה, נענה ואמר, אילו הייתי קורע שערי שמים באלול העל"ט הייתי מונע גם זה מעלי... כי כל מכאוב הבאים לו לאדם משך ימות השנה בידו לבטלם בימי הרחמים והסליחות הקודמים לזה הגזירה.

בשנה אחת בסוף חודש מנחם אב חלה הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע עד למאד והיה מוטל על ערש דווי, הרופאים קבעו שיש צורך לנתחו מיד ללא שום שהיות, אך הרבי לא הסכים שיתחווה עד עבור הימים הנוראים, באמרו הננו מאמינים כי ב'ראש השנה' נגזר דינו של אדם ובידנו לפעול לשינוי הגזירה, משראו בני המשפחה כי הרבי עומד על דעתו, שלחו את הרופא אל הקודש פנימה והוא סידר לרבי את כל דרך הילוכו באכילה שתיה ושינה עד אחר הימים הקדושים, ונדחה תאריך הניתוח עד למחרת יום הקדוש, ויהי ממחרת יום הקדוש בדקוהו הרופאים שנית, ויראו כי פלא גדול נתחרש וכל הסכנה חלפה כליל, וכבר אינו נזקק לניתוח, נענהו הרופא ואמר לו בלשונו 'הזמן פעל לטובתך' (כוונתו הייתה שהזמן שעבר הועיל למערכות הגוף להשתנות לטובה), נזדעק ה'נתיבות שלום' ואמר 'הזמן פעל לטובתי', היינו הזמנים הגדולים של חודש הרחמים וימי ראש השנה ויום הכיפורים הם הזמן שבהם יכול כל אדם לפעול לשנות את גזר דינו לטובה ולברכה, וזה אשר פעל שאבריא לגמרי למעלה מדרך הטבע. והיה ה'נתיבות שלום' מספר מעשה זה בימים אלו לחולים מסוכנים, באמרו להם, שאף אם בר"ה אשתקד נגזר עליכם 'דין קשה'

ראינו שהתורה אמרה במי שהתחיל להתנהג לא טוב, וקצת נטה מדרך התורה - אע"פ שעדיין אינו מחויב מיתה עבור זה מ"מ בבוא הדין לדון את 'דינו' - אפילו מדת הרחמים מודה ש'מוטב' ימות עכשיו זכאי כדי שלא ימות אח"כ כשהוא חייב, אמור מעתה, המיטיב מעשיו אף אם אינו עומד אלא בפתח והוא מתחיל לעמוד עצמו על דרך טוב - יודו גם השונאים שיש לכתבו לאלתר לחיים כדי שימות זכאי לאחר אריכות ימים ושנים, שכיון שהתחיל לעשות תשובה בודאי יהיה לבסוף צדיק גמור, ובשמים רואים אותו כאילו כבר הגיע למדרגתו השלימה (וכנ"ל, כשמקבל עליו ללמוד בכל יום דף או עמוד רואים אותו כאילו כבר גמר את הש"ס וכיו"ב) וזוהי הערה נפלאה לכל אחד להתחיל להיטיב ולתקן מעשיו כדי שנוכח ליום הדין להיכתב בספרן של צדיקים גמורים (דרכי מוסר בפרשתן) כ"י.

אמנם אל יחלך בגדולות בקבלות נפלאות שאין בידו לעמוד בהן, וכמו שביאר הר"ק ה'חתם סופר'

אשר יבואו בני אלוים להתייצב ולריב ריב על בני אדם, והנה ודאי בר"ה יום המלחמה לא שייך לומר ש'תצא' למלחמה כי אז הוא בעומק המלחמה כנ"ל, אלא עליו לצאת למלחמה עוד קודם יום הדין - יום המלחמה, להעריך מלחמה וקרב ע"י תשובה ותפלה וצדקה ובוה ינצח במלחמה ויזכה ביום הדין. וזהו 'כי תצא למלחמה' מורה על יציאתו קודם בא המלחמה, בחדש אלול ימי הרצון האלה... אז מבטיחו הכתוב ונתנו ה' אלוקיך בידך, היינו שיתן לך המקום ב"ה את נצחון המלחמה ביום הדין, ושיהי' בידך ורשותך להטות הרחמים והדין כל אחד למקום הראוי לה כרצונך, אכ"ר.

שפרו מעשיכם - קבלות טובות לקראת יום הדין בפרשתן (כא יח), 'כי יהיה לאיש בן סורר ומורה', ובחז"ל (סנהדרין ע"א:) אמרו 'בן סורר ומורה נידון על שם סופו מוטב ימות זכאי ואל ימות חייב', ביאור נורא הוד אמר בזה הסבא מקעלם זצ"ל, כי כאן

זה, אך עומדים אנו לקראת ר"ה אשר נכתב בו גזר דין חדש, ובידכם לפעול לבטל כל גזירה רעה, ולהמתיק הדין לחיים טובים ולשלום.

כו. משל נפלא הובא בספרי מוסר, למלך שהחליט לרדת 'מן ההר אל העם' - ובכל שנה הקדיש עשרה ימים רצופים לבקר בבתייהם של אנשים פשוטים מתושבי מלכותו, למען דעת צרכי העם מה הם, וכך היה מנהגו, שלוש ימים לפני אותם עשרת הימים שלח מכתב לאלו האנשים שבדעתו לבקרם בזו השנה כדי שיהא סיפק בידם להכין עצמם ואת ביתם כראוי, ויוכלו להכניס את המלך לביתם. באחת השנים נמנו בין ה'זוכים' שהמלך יבקרם בני זוג ערירים וזקנים אשר איתן מושבם בביקתה עלובה ורעועה בפאתי העיר, משקבלו השניים את המכתב המבשר על בוא המלך לביתם, אחזתו 'התרגשות' וחיל ורעדה לבעל הבית, באמרו לבני ביתו, וכי לביתנו ניתן להכניס את המלך, והרי כתלי הבית שחורים הם לגמרי וזה להם כשבועים שנה שלא באו במגע עם סיד לבן, חלונות הבית שבורים ומנופצים - וכולם מכוסים בחתיכות נייר שיירי בדים וחתיכות עץ שבורות הצמודות זה לזה בדבק (Glue), הכיסאות רעועים וכל היושב עליהם נופל מיד על הארץ אם אינו מבני הבית הקבועים היודעים 'כיצד' משתמשים בכיסאות הללו... ומי מדבר על השולחן אשר לו ארבע רגליים שאחת איננה נראית כרעועה... על כן, שמעי נא רעייתי, תיכף ומיד אצמין את כל בעלי המלאכה, זה יצבע את הבית בציור וכיור נפלא, זה יחליף את החלונות הישנים בחדשים - יקרים ונוצצים, גם שולחן וכיסאות חדשים יבואו הנה, ובכן יבוא המלך כדת לביתנו, אמרה לו האשה, והרי זה לי כשלושים שנה שהנני טוענת כי כן ראוי לעשות, ובכל עת ענית לי 'כסף מנלן' תם הכסף ולרש אין כל... ומאין יבוא עזרך עתה בזו השעה, אמר לה בעל הבית, נו, אבקש משכנינו הלוואה מכובדת ובמעות שיתקבלו נשלם על כל אלו ההוצאות, אמרה לו האשה, וכי תקח על עצמך לשלם חובות במשך שלוש שנה עבור מחצית השעה שהמלך מבקר באהליו... ומה בכך שהמלך יראה את צורת חיינו היום יומיים (טאג טעגלעכע לעבן), א"ל בעה"ב, זאת הייתי אומר אם המלך היה מגיע הנה בפתע פתאום, לא כן, כאשר שלח להודיענו זה כשלושים יום בטרם יבוא אלינו בוודאי כוונתו שנתקן ונכשיר את הבית כראוי לבוא המלך אליו, אמרה לו האשה, לא ולא, גם המלך יודע היטב כי דלים ורשים אנו, גם הוא מכיר במצב העם שבשדות, ולא הודיע קודם בואו אלא מכיוון שהוא רוצה לראות מה יש בכוחנו להכין בתוך ל' יום, ישבו וטיכסו עצה, עד שהחליטו, את כתלי הבית נכסה בסדינים לבנים, על החלונות נעמיד ציורים נאים אשר יכסו את שברי החלונות, את השולחן נכסה במפה, את

אזי העיקר הוא ועשית מעקה לגנך אלו הנדרים והסייגים והקבלות המובנות¹, אך הישמר שלא תשים דמים אל ביתך בקבלות גדולות יתר על המידה כי יפול הנפול ממנו - שעי"ז יוכל להפילו לגמרי, על כן ישער בעצמו היטב באלו דברים יוכל עמו, ואותם יקבל על עצמו².

והיה מחניך קדוש - השראת השכינה תלויה במידת שמירת הקדושה

בפרשתן (כג טו), 'כי ה' אלוךך מתהלך בקרב מחנך להצילך³ ולתת אויבך לפניך והיה מחנך

זי"ע (ד"ה כי תבנה, תקנ"ט) בלשון הכתוב בפרשתן (כב ח) 'כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגנך ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנפול ממנו', שהנה כל אחד מחויב הוא לעשות נדרים וסייגים להרחיק עצמו מן העבירה, וכל שכן מי שרוצה לשוב בתשובה על חטאיו 'שצריך לפרוש משבעים שערי היתר שלא ליגע בשער א' איסור', אלא שצריך להיזהר שלא תהיה לו שמירה זו למכשול, כי היצר הרע ילחום כנגדו להכשילו באותו נדר שקיבל על עצמו, ועי"ז יהא לו מקום להיכנס בקרבו עד שיצליח להפילו בגוף האיסור, וזהו שאמר הכתוב כי תבנה בית חדש - כשתחדש עצמך לשוב אל ה',

הכיסאות נעמיד בסמיכות לשולחן, אבל זאת אנו מחוייבים להכין לכה"פ כסא אחד שלם כדי שיוכל המלך לישב עליו, ובזה לא יועילו לנו כל מיני תיקונים למראית העין, שהרי המלך יתיישב עליו בפועל ומסוכן הוא ליפול ממנו. והנמשל פשוט, הקב"ה בא לשכון בתוכנו בעשרת ימי תשובה - בהמצאו, והוא מודיע אותנו על כך ל' יום קודם - מר"ח אלול, אמנם, פעמים הרבה שומעים אנו קול בקרב המחנה, וכי אוכל לתקן את עצמי בחודש זה עד תכלית המעלות והמידות, תשובתו, לא, אין הקב"ה דורש ומבקש ממך בשלושים יום אלו לעלות לרקיע השביעי, רק לראות מה יש בידך עשות בל' יום, מה תוכל לתקן בהם, לכה"פ כסא אחד, ואכן, אם מתקן עצמו לכה"פ בענין אחד מילא בזה אחר רצון המלך ובוודאי יכתב ויחתם לאלתר לחיים טובים ושלוש.

כז. שמעתי ממכירי בעלי המעשה, לפני כמה שנים, לקראת חודש אלול, נתעורר בחור יקר הלומד בישיבת 'יקרי ירושלים' בעיה"ק ירושלים להתכונן כראוי לבוא לפני המלך בר"ה ורחש ליבו דבר טוב לשמור על קדושת העיניים, ולמיגדר מילתא קיבל על עצמו שאינו יוצא מבניין הישיבה כל חודש אלול. והנה כעבור שבוע ימים הופיעה פריחה חזקה על ידו, וכששמעו הוריו - הציעו לו שילך אל הרופא ולא יזניח את עצמו מלטפל בבריאות גופו, אך הלה חשש מאד, ואמר, קבלה טובה קיבלתי על עצמי שלא לצאת מהישיבה ואיככה אבטלנה... גם כשאמרו לו שאין זה בגדר הפרת הקבלה, ואדעתא דהכי לא נדרת... ובכלל זה לא 'משחק' ולא 'חכמה' הפריחה יכולה להתפשט בכל הגוף וכו', אך הבחור לא זז ממקומו. פנו ההורים בצר להם אל ראש הישיבה הגאון רבי יהודה כהן שליט"א, ואכן קרא רה"י אחר תפילת שחרית אל הבחור וחיווה דעתו שמוכרח הוא לצאת לדרוש ברופאים, פרץ הבחור בבכי מר... וראה רה"י שהדבר נוגע לציפור נפשו, אמר לו רה"י, חזור אלי בצהריים, כי ברצוני להתיישב בדעתי בשנית ולחשוב מה רצון ה' שתעשה.

והנה באמצע היום הגיע אל הישיבה 'רופא עור' המתגורר בברזיל, ואמר לראש הישיבה, הנה, לפני שבוע ימים סידר הראש-ישיבה 'חופה וקידושין', ואף אני הייתי שם, והבחנתי במשהו 'חשוד' אצל הרה"י ולא נותן לי מנוח עד שאבדוק אם הכל כשורה, ובדק וראה שהכל כתיקונו ב"ה. לאחר ה'בדיקה' אמר ראש הישיבה לרופא, הנה יש אצלי בחור אחד שפרח עורו בידו ואינו רוצה לצאת מהישיבה שלא לפגום בעיניו ח"ו, אולי תואיל בטובך לבדוק אותו, ונעתר הרופא והביט בפני הבחור, ואמר צריך הוא למשחה פלונית ש'במקרה' נמצאת תחת ידי... על אף שמעולם איננו מחזיק במשחות תחת ידיו, נתן לו המשחה והכל בא על מקומו בשלום.

עתה בואו חשבון, כיצד גלגל הקב"ה עולמו וסיבב כל הסיבות לסייע למי שרצה להתקדש ולשמור על טהרת עיניו, וממרחקים - מברזיל הביא רופא עד לפתח הישיבה, חנים אין כסף, ומבעוד מועד הכניסו לכיסיו את המשחה הנצרכת לרפואתו, וכל זה כדי שלא יצטרך להפר קבלתו הטובה...

כח. פעם שאל הרה"ח רבי משה פשנדזה זצ"ל לאברך אחד אודות 'קבלותיו', האם הוא עומד בהם אם לאו, והשיב לו, תלוי ועומד לפי המצב (ולפי המצב רוח...), נענה לו רבי משה בלישנא דקרא בפרשתן (כא כג) 'כי קללת אלוקים תלוי', הקללה הגדולה ביותר כשזה 'תלוי'... כי צריך לעמוד בהם עד הסוף 'בלי משחקים'...

כט. סיפר בעל המעשה, אברך חשוב המתגורר בעיה"ת לייקואד יצ"ו, שלפני כמה שבועות - בעש"ק פר' עקב, ישב בבית המדרש אשר בקאנטרי ועסק בתורה ועבודה, באמצע פנה אליו איש מבני המחנה, ובסערה הודיע לו כי

קדוש' ולא יראה' לא בכך ערות דבר ושב מאחריך'. בקדושת מחננו - ובקדושת כל איש מישראל, כי בה נוראות מצינו בספרי הקודש עד כמה יש לנו להיזהר תלויה השראת השכינה בקרבנו^ל.

הכל ב"ה בסדר... זה עתה אירע תאונת דרכים נוראה לרכב בו נסעה נוות ביתו, אמנם היא ושאר הנוסעים יצאו משם ללא כל פגע ונגע, והוסיף לתת לו מספר פלא' של אברך שהיה שם בשעת מעשה וירד לסייע להם. מיד התקשר אליו לברר את הדברים לאשורם, ואכן היה האיש 'מבשר טוב', שיצאו בלא שום פגע, אלא שהרכב עצמו הלך 'לכפרות'... הרוס, מעוך וכתות עד היסוד ויצא מכלל שימוש. והיה הדבר לפלא גדול בעיניו, היאך יתכן שהרכב נפגע בצורה חזקה כ"כ ואילו כל הנוסעים יצאו בשלום. ומיד נסע למקום התאונה לראות בעיניו, ואכן שם מצא את כל בני משפחתו בריאים ושלמים ב"ה, וכבר פינו את הרכב למקום המיועד לכלי רכב כגון דא... אלא שראה את הרכב השני בו 'נתקע' רכבו, והיה זה משאית הגוררת כלי רכב עליה, ו'צורת' משאית זו, שיש מאחוריה משטח ברזל ענק עליו עומדים המכוניות, ויגדל הנס בעיניו עשרת מונים, שכידוע לכל בר דעת, שכאשר נתקעים שני רכבים זה בזה אזי הרכב החזק משבר את הרכב החלש ממנו, ו'מדרכו של עולם' כשמשאית איתנה כזו נתקעת ברכב אחר אינה משאירה אחריה שריד ופליט... הודה לא-ל הטוב על כל החסד אשר גמל עימו, בלא להצטער על הנזק הממוני, כי 'הפח נשבר ואנחנו נמלטנו'... וניסה לחשוב חשבונו של עולם מה זכות עמדה לו ולכל משפחתו... ופשפש במעשיו ולא מצא...

כעבור כמה ימים הודיעו לו מנהלי המגרש שם עמדה המכונית ההרוסה שעליו לבוא בהקדם לקחת את החפצים שנשארו במכונית בטרם תילקח המכונית על כל תכולתה להשמדה... נסע לשם וראה בפעם הראשונה את הרכב וממש התחלחל לאחר שראה במו עיניו והבין את גודל הניסים והנפלאות, שלא יאומן כי יסופר שאחד מנוסעי הרכב יצא בחיים ועוד בבריאות השלימה, כי הבחין לתדהמתו שהרכב נכנס לתוך המשאית בצידו השמאלי במקום מושב הנהג, ומעוצמת הפגיעה נקרע כל הברזל העליון שברכב וניתק ממקומו, והרי שם ישבה נוות ביתו... ועמד לנגד עיניו לשון הכתוב 'פול מצידיך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש'... הרס ושבר מכל הכיוונים והיא יצאה לפליטה מתוך ההפיכה... וסיפרה לו שראתה את משטח הברזל שבמשאית 'נכנס' בתוך הרכב ומתקרב אליה עד סמוך לעיניה ושם נעצר, מרחק ס"מ בודדים ותו לא...

באותה שעה בה עמד נדהם מול ה'זכר' לרכב... נזכר, שלפני י"ג שנים, בחודש תמוז תשס"ח היה בלייקוואד התעוררות גדולה בענייני חיזוק בצניעות, וערכו אסיפות עם גדולות לאברכים וכן 'בית יעקב' בהם נשאו הרבנים וראשי הישיבה דברי חיזוק בהשקפה הצרופה וכן העבירו את גדרי ההלכה לפרטיהן, ונעשה 'רעש' גדול, ורבים רבים ביערו מבתיהם בגדים שלא היו בתכלית הצניעות כראוי והלכו לקנות בגדים חדשים לתיקון. וממש בסוף זמן קיץ, ביום ו' אב, דיבר המו"ץ הגאון רבי יעקב אפרים... שליט"א דרש לאברכים באותו עניין, ובסוף דבריו הזכיר את הקידוש שם שמים הגדול שהיה בשבועות אלו, בהם כלל ישראל 'קיימו וקבלו', והסמיכו 'נעשה' לנשמע' בלא לחוס על ממון ונזק כספי. וסיפר דבר פלא, כי שוחח עם שניים המתעסקים ב'הצלה', ואמרו לו כי בשבוע האחרון נתמעטו מאוד הפונים לעזרה ל'הצלה', ואי אפשר להשוות את מספר הפניות למה שהיה מקודם לכן, ולא עוד, אלא שגם עצם הפניות לא היו לעזרה בדברים שיש בהם סכנת נפשות... ואמר את הפסוק הנודע שבפר' כי תצא (כג טו) 'כי ה' אלוהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויביך לפניך והיה מחנך קדוש ולא יראה בכך ערות דבר ושב מאחריך', ודייק באופן נפלא את לשון הכתוב להצילך - שאין אנו צריכים לארגוני 'הצלה' אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו הוא הוא ה'הצלה'... אם יהיה מחנך קדוש...

כעבור שנתיים ימים, לאחר שנתרחבה משפחתו בלעה"ר, גמר בדעתו לקנות רכב חדש וגדול שיש בו שמונה מקומות, ומפאת גודלו הינו גבוה יותר משאר רכבים קטנים, ואמרה ב"ב שכדאי לנו להוסיף עוד 'גדר' וקבלה טובה בצניעות, ולהתקין מדרגה לרכב כדי שלא יהיו הפסיעות ניכרות כ"כ, ואכן כך עשו, ועתה ראה לנגד עיניו שמשטח הברזל הענק נעצר בדיוק ממש במקום המדרגה שברכבו... וזכה לראות כיצד הקב"ה מתהלך להצילך, שבזכות תוספת הצניעות נשארו כל משפחתו בארץ החיים...

ל. הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע פירש כי 'מחנך' רומז לאברי האדם, שצריך האדם לשמור עליהם בקדושה, ואז יזכה להשראת השכינה (הובא בשפת אמת תרל"ה ד"ה והיה).

ובהאי עניינא יש להביא מה שרמז הרה"ק רבי שלמה לייב מלענטשא זי"ע בלשון הכתוב (כב ה) 'ועשית מעקה לגגך', כי 'מעקה' ר"ת הרהורי עבירה קשים מעבירה, וכלומר שצריך לשמור על 'גג' הוא ראשו של אדם מפני הרהורי רעים רח"ל.

בה אמר הרה"ק השפת אמת זי"ע (תרמ"ג) 'כי ה' אלוֹקִיךָ מתהלך בקרב מחנך' שלא נכתב כי ה' אלוֹקִיךָ 'מהלך בקרב מחנך', אלא מתהלך מלשון מתפעל, שהקב"ה מתהלך ומונהג כביכול עפ"י מה שבנ"י מוליכים אותו - כפי גודל התקדשותם. וכביכול הם גורמים לו כמה והיכן ומתי להלך על ידי שמירתם על 'והיה מחנך קדוש'.

וזוה כלל גדול מיסודי מידת 'יראת שמים', לברוח מן העבירה ומכל הדברים המביאים לעבירה, ולהתרחק ביותר מלבוא לידי נסיון, כי בשעה שכבר נודמן הנסיון לידו ויצרו בוער בו - הסכנה לבוא לידי כשלון גדלה שבעתיים^{לג}. צא למד ממה שכתב ה'ספורנו' לבאר מה שאסרה תורה להחזיק בבית אבני משקלות מקולקלים וכדכתיב (כה יד) 'לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה',

לא. הרה"ק השפת אמת זי"ע (תרל"ט ד"ה ובמ"א) ביאר בלשון הכתוב 'ולא יראה בך ערוות דבר ושב מאחריך', לא יראה - ס'זאל דיר נישט געפעלן (לא ימצא הדבר חן בעיניך), אלא התקדש עד שתמאס את הרע...

לב. באחד מהאסיפות הגדולות שהשתתף בה הגה"ק ה'חפץ חיים' ועוד הרבה אדמורי"ם ורבנים (בווינא אלול תרפ"ג) הכינו עזרה גדולה כ'עליה' וקומה שניה עבור הנשים... והנה כשנכנסו לשם משמשי הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע אמרו שרבים לא ייכנס לאולם עד שיתקינו למעלה יריעות וילון לכיסוי כראוי, ונתעורר ויכוח גדול בין הנאספים, כי היו רבים שענו כנגדם שעזרת הנשים גבוהה מספיק ואי"צ גם מחיצה... לבסוף נמנו וגמרו לשאול את ה'חפץ חיים' וככל היוצא מפיו כן יעשו. לאחר ששמע את דברי שני הצדדים אמר ה'חפץ חיים', אכן, מצד הדין, מותר לשבת כאן מבלי מחיצה, אמנם כיון שבאים כאלה המבקשים להחמיר בזה חייבים אנו להיענות להם, ולהתקין את היריעות. באמרו, התדעו, מהו האסון הגדול ביותר שיכול להיות לכלל ישראל ח"ו - שהקב"ה יעזוב אותנו רח"ל, שהרי כל זמן שהוא יתברך אתנו אזי 'גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי' (תהילים כג ד), אבל אם חלילה יעזבנו הבורא, הרי 'הסתרת פניך הייתי נבהל' (שם ל ח)... המשיך ה'חפץ חיים' ואמר, מה גורם שהקב"ה יעזוב את כלל ישראל - כדכתיב 'ולא יראה בך ערוות דבר ושב מאחריך', אם כך, כל הידור שאפשר לעשות ב'ולא יראה' הכל כדאי, כדי שלא יהיה 'ושב מאחריך', שהרי אנו זקוקים לעזר השם יתברך, על כן עלינו להחמיר. והוסיף החפץ חיים ואמר, ווי אזוי פלאטץ נישט א אידישע הארץ פון די גרויסע מורא פון ושב מאחריך - איך לב יהודי אינו 'מתפוצץ' מרוב הפחד הגדול של ושב מאחריך, וכשהגיעו הדברים לידי ה'אמרי אמת' חזר גם הוא על אותו דיבור נורא. מעשה זה סיפר כעד ראיה פעמים הרבה הגאון רבי אברהם קלמנוביץ זצ"ל ראש ישיבת מיר. והוסיף בנו הג"ר שרגא משה זצ"ל, הח"ח חידש בדבריו חידוש גדול, שלא תאמר, שהקב"ה או נמצא אתנו או שלא נמצא אתנו, אלא יש בזה מדרגות רבות, כפי ההוספה וההידור ב'ולא יראה' כך תוספת השראת השכינה... וה'שמירה' הבאה עמה... אם ח"ו ממעט קצת ב'הידור' זה הרי הוא ח"ו ממעט בהשראת השכינה - עוד קצת 'ושב מאחריך' רח"ל. כה כתב ג"כ הגאון רבי אלחנן וואסערמאן זצוק"ל (קובץ מאמרים ואגרות, גלות וגאולה עקבתא דמשיחא) החפץ חיים זצ"ל היה אומר, הקב"ה נקרא שומר עמו ישראל, כלום שומר שכר הוא, לא - הרי איננו משלמים לו בעד שמירתו. וע"כ שמירתו כשומר חנם, והנה, שומר חנם ברצותו בידו לסרב ולהפסיק את השמירה, אימתי הוא מסרב ח"ו - כתוב בתורה 'ולא יראה בך ערוות דבר ושב מאחריך'... ומידה טובה מרובה כשנוסיף קדושה יוסיף לשמור אותנו בשמירה מעולה יותר.

לג. 'המגיד' הגה"צ רבי יענק'לה גלינסקי זצ"ל נשא במתק לשונו משל נפלא, לאיש שהיה שקוע ראשו ורובו ב'טיפה המרה', בשבתו בביתו ובלכתו בדרך, בשכבו ובקומו, ובכל מקום שהלך 'בקבוק' עמו... וכמובן ששקע גם בחובות... וגם בריאות גופו הלכה וניזוקה, עד שהבין שעליו להפסיק 'לשתות'... אלא שלא היה יכול להתנתק בבת אחת מהמשקה שחביב עליו כבבת עינו על כן קיבל על עצמו קבלה גמורה שלעולם לא ישתה לבדו, רק כשיצטרף אליו עוד איש לשתות עמו יחדיו ישתה גם הוא, וטובים השניים מן האחד... ועי"ז יצטרך למעט בשתייה, כי לאו בכל יומא מתרחש 'ניסא' למצוא עוד 'שותה'... ויהי היום והתאוה מאוד לשתות, אך מה יעשה והרי 'אסר' על עצמו לשתות בגפו, על כן יצא אל דלת הבית לחפש אחר עוברי אורח שיסכימו להיכנס ולשתות, וטרח הרבה ולא מצא... והתאוה הולכת וגוברת, עד שחשב לעצמו, בינתיים אניח את הבקבוק והכוסות על השולחן (וזה לא נאסר...), שוב רץ אל רחוב העיר, והתחנן בפני אנשים ללא הועיל, ובינתיים 'בער' בו היין עד שהחליט למזוג את היין אל הכוסות, כדי שברגע שימצא 'חבר' יוכל לשתות בלא שהות רגע... חזר בשלישית אל הדלת ואין שום הלך ברחוב, והנה ראה זבוב מתקרב אל שפת הכוס ומוצץ מעט יין, קפץ בשמחה, הא, ב"ה... יש עמי 'שותף' לשתיה, ושתה בבת אחת את שני הכוסות...

היה מקפיד על כל אלו הדברים שנאמר (במדבר יב ג) והאיש משה עניו מאד, ואעפ"כ מיד נענשה בצרעת. ק"ו לבני אדם הרשעים הטפשים שמרבים לדבר גדולות ונפלאות, עכ"ל. (ועיי"ש עוד באריכות).

עוד נאמר שם בעניין (פסוק ח) 'השמר בנגע הצרעת' וגו', והיינו שבא הכתוב להזהיר ולאסור קציצת הנגעים. ודרשו חז"ל (בספרי) שבכלל האיסור הוא גם בנגע טהור שאסור להסיר אותו. וביאר הרמב"ק ה'בית ישראל' זי"ע (תשי"ד ד"ה השמר) בשם אביו הרמב"ק ה'אמרי אמת' זי"ע על פי מה דאיתא בזה"ק (ח"ג מו:) כמה העניש דהאי בר נש בגין מלה בישא, כך ענישה בגין מלה טבא דקאתי לידיה ויביל למללא ולא מליל, והיינו, שכחומר האיסור של דיבורי לשון הרע, כך ממש הוא הנמנע מלעודד את חברו בדיבורים טובים המשיבים את הנפש, ולזה מרמז נגע טהור, ומשום כך אסור לחתוך אותו, למען יזכור היטב שרצו מן השמים לעורר

והיינו שלא זו בלבד שאסור להשתמש באותם משקלות לגזול על ידם את הלקוחות אלא גם אסור מדאורייתא להחזיקם בבית, ומבאר טעמא דמילתא, וז"ל, אחר שהזכיר דרכי השראת שכינה בישראל, הזהיר שלא בלבד שנא הא-ל את עיוות הדין, אבל ישנא גם כן המחזיק בכלים מוכנים לעשות עול, ושצריך להרחיק אותם הכלים פן תגעל נפשו אותנו, כאמרו (פסוק טו) 'כי תועבת ה' אלוך כל עושה אלה'.

וצדקה תהיה לנו – להיטיב איש לרעהו ולא להיפך ח"ו בפרשתן (כד ט), 'זכור את עשה ה' אלוך למרים בדרך' לה בצאתכם ממצרים' לו, ידועים דברי הרמב"ם (סוף הל' טומאת צרעת) בזה"ל, הרי הוא אומר, התבוננו מה אירע למרים הנביאה שדיברה באחיה שהיא גדולה ממנו בשנים, וגידלה אותו על ברכיה, וסכנה בעצמה להצילו מן הים, והיא לא דברה בגנותו אלא טענה שהשוותה אותו לשאר נביאים, והוא לא

ועתה בואו חשבון, מה גרם לו 'ליפול' ולשתות את היין מתוך מחשבת שטות שאכן עומד הוא בקבלתו כי אכן יש עמו 'חבר' – הנחת היין על השולחן ומזיגת הכוסות... כי בשעה שעמד היין לנגד עיניו 'במלוא הדרו' כבר לא היה יכול להתאפק, על כן המציא מחשבת 'לומדות' כזו... אך אילו היה מונח היין במקומו ולא על השולחן, פשיטא שהיה עוצר עצמו יותר מלשתות, ולא היה בא לידי תקלה כזו... ומכאן נלמד עד כמה צריך להרחיק עצמו מהנסיון, ולך אמרינו נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב.

לד. ודברות קדשו נכתבו כנבואה הנצרכת לדורנו אנו, שלא זו בלבד שאסור להשתמש ב'כלים' המאררים אלא גם שצריך להרחיק אותם הכלים מן הבית, צא טמא תאמר להם ובל יבואו במחנינו, פן תגעל נפשו אותנו.

לה. יש שביארו (עפ"י ה'חפץ חיים', עיי' שה"ל שער התבונה סוף פ"ב) מדוע אמרה תורה 'זכור את אשר עשה ה' אלוך למרים בדרך בצאתכם ממצרים', וכי מאי נפקא מינה לדורות הבאים לזכור מתי והיכן היו הדברים, ומבאר ה'חפץ חיים' במשל לאב ובנו שנסעו יחדיו ברכבת, ולאב היה קר ביותר, ומחמת הצינה סגר את החלון, אך הבן שהיה לו חם מאוד פתח את החלון, שוב סגר האב את החלון, והבן חזר פתח. כך נמשכו פני הדברים, עד שאמר האב לבנו, כאן איני יכול להענישך כדי שלא לביישך ברבים, אך עוד מעט קט כאשר נגיע לביתנו אענישך על כל מעלליך הרעים... זה הכלל, על אם הדרך אין מענישין. ולכן אמרו 'זכור את אשר עשה ה' אלוך למרים בדרך בצאתכם ממצרים' שהענישה אפילו בהיותם בדרך, ללמדנו כמה חמור בעיני הבורא כאשר בניו מרכלים זה על זה, עד שמעניש על זה אפילו עלי אורח.

לו. עוד אמרו משל לבאר הפסוק 'בדרך בצאתכם ממצרים', משל לאדם שהיה חייב הון רב, וכבר עבר זמן פירעונו ועדיין לא ראו המלווים כי בדעתו לפרוע חובו, בלית ברירה עלו לביתו כמה מנושיו הרבים והזהירוהו שאם לא יפרע מיד את חובותיו העצומים רע ומר יהיה סופו... והנה כאשר אך יצא לווח זה מפתח ביתו עבר לידו מאן דהו ודרך עליו בטעות, וודאי שיוציא הלה על הדורך את כל כעסו וצערו הצבור בליבו, אף שהוא לא התכוון כלל להרע לו. לאידך, השרוי בעידן חדותא כדוגמת החתן ביום חופתו לא ירגיש כלל אם בטעות ידרכו על רגליו, כי אז נמצאים כל הרגשותיו רק בדבר שמחתו כי רבה. וזה כוונת הכתוב בצאתכם ממצרים – בעת גילוי אהבת הקב"ה לבניו כבעת נישואין, כמו"ש (ירמיה ב ב) 'זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך', אף אז לא נמנע הקב"ה והעניש את מרים על עוון לה"ר. ראה נא, עד כמה כביכול יש צער להשי"ת בכל דיבור ותיבה של הוצאת דיבה על אחד מבניו (כעיי"ז בח"ח עה"ת ד"ה בדרך).

בשור וחמור יחדיו^{לח}. עתה בין והתבונן, אם ב'חמור' הקפיד הכתוב שלא לצער עד כמה יש לנו להזהר שלא לצער אדם מישראל, זאת ועוד, שהרי באמת לא קיבל השור יותר מהחמור אפילו גרגר אחד, אלא שכך נדמה לו לחמור, ובונה תילי תילים של קנאה וצער אנב דמיונותיו, ומכל מקום חס עליו הכתוב, ומכאן נלמד עד כמה עלינו להזהר שלא יצא מכשול מתחת ידינו ויגרם ענמת נפש^{לט} ואף במקום שאין הצדק עם זה המצטרף^{לז}.

אותו על שלא אמר לזולתו דברי חיווק ועידוד המשיבים את הנפש^{לז}.

בפרשתו (כב י), 'לא תחרוש בשור וחמור יחדיו', וביארו בעלי התוס' ב'דעת זקנים', כי טבע השור שהוא מעלה גרה ולועס את מאכלו זמן רב יותר מהחמור שאינו מעלה גרה, וכאשר יחרשו שניהם יחדיו ויהיו סמוכים זה לזה ישמע החמור שהשור עדיין לועס מאכל בפיו ויחשוב שהבעלים נתן לשור יותר תבן ממנו ויבוא לידי צער ומכאוב, על כן אסרה תורה 'לא תחרוש

לז. פעם ניגש יהודי אל הגאון רבי אביגדור מילער זצ"ל לעת זקנותו בימים שלפני ראש השנה, ושאלו 'למדנו רבינו' במה אכין את עצמי כראוי לקראת יום הדין הגדול והנורא, אמר לו ר"א 'סמייעל' (לחייך, להאיר פנים של שמחה לכל אחד), הלה חשב שלרוב זקנותו לא הבין ר"א את שאלתו - שהרי לא ביקש ממנו הדרכה לקראת 'פורים' אלא לקראת 'יום הדין', שב ושאלו, מהי ההכנה לקראת יום הדין, ושוב, ר"א בשלו - סמייעל... וביאר כוונתו, אתם חושבים כי לרוב זקנותי לא הבנתי אל נכון את שאלתו, אפרש שיחתי, בדרך משל למי שעומד בראש 'רשת חנויות' המפוזרות ברחבי העיר, עולם כמנהגו נוהג וכל חנות אשר ברשותו מתנהלת על ידי עובדיו ומשרתיו, עדי הגיע 'אחרית שנה', אז יקח בעה"ב זמן - יערוך 'מאזן' (באלניס, הכנסות כנגד הוצאות) ויברר היטב את כל הנעשה בכל חנויותיו, ויגלה כי במקום פלוני יש מידי הרבה 'עובדים' ויש לשלח חלק מהם, במקום פלוני צריך 'לפרסם' יותר על קיום החנות למען ידעו דור אחרון שזכו לחנות כזאת בקרבם, במקום שלישי צריך להרבות ב'מיני' הסחורה... מכיוון שנדבר עם יועציו, אמרו לו אף אם נראה שעליך 'לשחרר' חלק מ'פועליך', חוס נא חמול נא, את פלוני אל תסלק, כי עצם שהייתו מביאה לך 'קונים' רבים מחוץ - ע"י החיוך והארת פנים שהוא מאיר לכל הבאים בשעריו... כך נמי האי יומא יום ראש השנה הוא יום שהקב"ה עורך בו כביכול 'מאזן' - בוחן ובודק את כל הנעשה בעולמו 'וכל באי עולם יעברו לפניך כבני מרון', פעמים שהוא מחליט על כמה מ'עובדיו' שאפשר לשלחם מ'עסק' זה העולם... אמנם את אלו המאירים פנים לבאי עולם אותם ישאיר בכל אופן. מעתה תבין כי עצה טובה והגונה נתתי לכם לקראת יום הדין.

כע"ז ידוע כי הגה"ק רבי ישראל סאלאנטער זצוק"ל היה אומר במשל ל'בית מלון' היקר בעולם אשר השהות בו עולה כששת אלפי דאלער לשעה, ואף עשירים גדולים אינם יושבים בו יותר מכמה ימים ספורים, והנה רואה אחד האורחים את ידידו שמכבר הימים השווה אף הוא במלון, ויתמה העשיר עד מאד מה לידידי העני בבית יקר כזה, וישאל את ידידו הגידה נא לי כמה זמן שהותך כאן, ויענהו העני, זה לי כשנתיים ימים אשר אנכי יושב כאן, ותגדל תמיהת העשיר... עד שהסביר לו העני אני ממשרתי בית המלון, ולצורך עבודתי ניתן לי חדר ובית מדור בזה המלון היקר... כך כביכול העולם הזה 'עולם יקר' הוא עד מאד, אבל מי שעובד כאן, כלומר שיש בו תועלת לצורך העולם מחזיקים אותו כאן כחלק מ'בית המלון' ולא לצורכו אלא לצורך גבוה, ונוגע לכל מי שמאיר פנים לבאי עולם (וכי"ב מצרכי רבים) שמשאירים אותו לצורך העולם...

לח. כענין הזה מצינו עוד ב'ספר החינוך' בפרשתו (מצוה תק"ג) בדבריו על שורש איסור חרישה בשור ובחמור יחדיו, וז"ל (בשינוי קצת) אענה אף אני חלקי ואומר, כי טעם מצוה זו, הוא ענין צער בעלי חיים, כי ידוע שיש למיני הבהמות ולעופות דאגה גדולה לשכון עם שאינם מינם, וכ"ש לעשות עמהן מלאכה, וכמו שאנו רואים בעינינו באותם בעלי חיים שאינם תחת ידינו, כי כל עוף למינו ישכון. וכל חכם לב יקח מזה מוסר, שלא למנות בשום דבר שני אנשים הרחוקים זה מזה בטבעם, או משונים בהנהגתם, כמו צדיק ורשע, הנקלה והנכבד, שאם ראינו שהקפידה התורה על הצער שיש בזה לבעלי חיים שאינם בני שכל, כ"ש בבני אדם אשר להם נפש משכלת לדעת יוצרם, עכ"ל, ודבר שפתיים אך למותר.

לט. וכמאמר החכם, הלכה פסוקה היא (או"ח כג א) שהמהלך בבית החיים צריך להסתיר את ציציותיו, בכדי שלא יהיה 'לועג לרש', מכיון ש'במתים חפשי' והם פטורים מן הציצית, ואם אמרו כן באותם נפטרים אשר כבר בגן

את בלעם בן בעור לקללם. ואף על פי שמצרים שיעבדו בנו וציערנו זמן רב, לא נתרחק מהם כי אם עד דור שלישי. ובוה הודיענו הכתוב שעדיף לו לאדם לעשות כמה חטאים ולא נבלה אחת גדולה, כי בהסכמתו בעשיית הנבלה המכוערת ולא יחוס לגלות דעתו ובשתו נגד עמים רבים, מראה בזה רוע מזוג ותכלית פחיתותו, וכי אין בו עוד תקנה להכשיר עצמו ולהיטיב מעשהו ונתחזק עוותו עד שלא יוכל לתקן, ואיש כמוהו אינו ראוי להתערב בעם הקודש המבורך.

ומידה טובה מרובה בשכרם של גומלי חסדים טובים, וכמו שכתב השל"ה הק' על הא דכתיב בפרשתן (כב ה) 'לא תראה את חמור אחיך או שורו נופלים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו, ז"ל, להקים משא לאדם או לבהמה שנאמר הקם תקים עמו, ולהוריד את המשא שנאמר (שמות כג ה) עזוב תעזוב עמו, מעמי מצוות אלו לכופ יצרו אע"פ שהוא שונא, חומל עליו

עוד מצינו בפרשתן (כג ד-ה), 'לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', גם דור עשירי לא יבוא להם בקהל ה' עד עולם, על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים, ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור, וצריך ביאור, מדוע את המצרים אשר שיעבדו אותנו ועבדו בנו בפרך לא אסרו לבוא בקהל רק עד דור שלישי, ואילו עמוני ומואבי אסורין עד עולם.

ומבאר ה'חינוך' (מצווה תקס"א), וז"ל, משורשי המצווה, כמו שמפורש בפסוק על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ואשר שכר עליך... והודיענו הכתוב מזה גודל מעלת גמילות חסדים^{מא}, והרחקת מידת הנבלות והבילות, על כן ציונו לקבוע שנאה בלבנו עליהם, הואיל שהשחיתו והתעיבו - להראות תכלית רשעים ונבלותם, שלא להקדים אפילו בלחם ובמים קהל גדול עיפי הדרך העוברים בגבולם, ואשר שכרו עליהם

עדן מנוחתם, עאכו"כ עלינו להיזהר כשאנו מהלכים 'בין החיים' שלא להיות 'לועג לרש', כל אחד באשר הוא... פשיטא ואין צריך לומר שלא ללעוג לאחרים כפשוטו, אלא הכוונה היא שלא להשתבח ולהתגדל במעלותיו כשהוא נמצא בין הבריות שלא זכו למתנות אלו... וכן אמר הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע שלא ישתבח אדם בבניו בפרהסיא שמא תיגרם חלישות הדעת לעומדים מסביבו שלא זכו לכך.

מ. מעשה באיש מיקירי ירושלים בימיו של הרה"ק רבי דוד צבי שלמה בידערמאן זי"ע, שהיו תחת רשותו 'כתבי ידות' של הרה"ק החידושי הרי"ם זי"ע, הלה החשיבם כ'אוצר פז', ושמר עליהם כבבת עינו הן מצד מחירם היקר, הן מצד ה'שמירה' שהרגיש שביתו שמור כשהכתבים שרויים בביתו... ויהי היום, ונוות ביתו שלחה בטעות את ה'כתבים' לבית הגניזה יחד עם שאר 'שמות', משנודע הדבר למיודעינו נתמלא כעס ועברה על נוות ביתו, ותתלקח אש המחלוקת עד... ביום השישי לפנות ערב וכבר עמדו בבית המדרש אחר מנחה, ניגש ר' דוד'ל לפני 'קבלת שבת' אל האיש ופקד עליו - מצווה אני אותך שתפנה מהרה לביתך ותפייס כהוגן את נוות ביתך, ורק לאחר מ"כ תפנה לקבל שבת, כי רק ב'פנים' כאלו ראוי לקבל שבת...

בין והתבונן, במעשה זה, כי הגם שהוא היה צודק, שהרי נוות ביתו ידעה על קיום הכתבים הללו בביתם, מדוע לא שמה על לב ועשתה מעשה בפזיזות כזו, עכ"ז, אסור לאיש מישראל לפגוע ברעהו, יהיה מה שיהיה, ובכל מצב ואופן, בכל זמן ועידן, בכל דוד ודור, חייב הפוגע לפייס את הנפגע.

מא. ידוע המעשה שפעם נפגש הגה"ק מאוסטרובצא זי"ע עם הגאון הגדול רבי חיים עוזר זי"ע בעל ה'אחיעזר', ואמר הגה"ק מאוסטרובצא פלפול עצום בגאונותו הכבירה, נענה רבי חיים עוזר לעומתו, אכן גברא רבה אתם. אמר לו האוסטרובצער לא בזה מודדים גדלותו של אדם עד כמה הוא 'תלמיד חכם', וראיה לדבר, שהנה אמרו בגמ' (מכות כב:) 'כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בס"ת כתיב ארבעים ואתו רבנן בצרו חדא' - כמה טפשים אנשי בבל, אשר מכבדים ספר תורה יותר מ'גברא רבה', בפני ס"ת יקומו מלא קומתם ולא בפני אדם גדול, שהרי בתורה נאמר (בפרשתן) 'ארבעים יכנו', וכפשוטו משמע שצריך להלקות ארבעים מלקות, ו'רבנן' הפחיתו מכה אחת שאין מלקים אלא ל"ט. ולכאורה מדוע לא הביאו הוכחה על כוחם של חכמים ממה שנאמר בתורה לגבי ספירת העומר 'תספרו חמישים יום', והורו חכמים לספור רק מ"ט יום, אלא מכאן למדנו כי אמירת 'פשעטלעך' ופלפולים אינה ראיה על האדם שהוא גברא רבה, אלא אם מטה שכמו לסבול צער אחרים, וממעט מהם אפילו 'מכה' אחת...

באר הפרשה - פרשת כי תצא

ומצטער בצערו ומשתדל להצילו, ואמר 'עמו' כלומר אחת שאלתי מאת ה' שבתני בבית ה' כל ימי חיי, לעצמך אתה מציל שְׁתַּעֲזָר גם אתה מדה כנגד מדה. עב"ל מב.
ולשלום עם כל ישראל אחינו ונאמר אמן.

מב. והזמן גרמא להרבות בגמילות חסדים, וכמו שכבר הבאנו מה שרמזו הקדמונים בשם החודש 'אלול' שהוא ר"ת איש לרעהו ומתנות לאביונים, וכן נרמז גם בשם הוי"ה ב"ה השייך לחודש אלול (וכמובא בסידורים בתפילת מוסף דר"ח) שהוא יוצא מסופי התיבות של 'וצדקה תהיה לנו כי' (לעיל ו כה), כי זה תפקיד הימים להרבות בצדקה וחסד...